

LUNDS
UNIVERSITET

I skuggan av fängelsedom

En rättssociologisk studie av rättens påverkan för anhöriga
till frihetsberövade

Sophie Nyman
Handledare: Marie Appelstrand
Examinator: Håkan Hydén

”Hej ni alla där ute..

Sitter i en jobbig sits då jag blir mamma när som helst och min man ska i fängelse =(har ingen att prata med om detta o känner inte direkt någon i samma sits , känner mig väldigt ensam o vet inte riktigt hur jag ska tackla det här! Om det är någon som känner för o prata o dela med sig av sina erfarenheter så är det jätte välkommet!

// En ledsen själ!”

Jag vill tacka alla de personer som hjälpte mig att genomföra denna uppsats, ett särskilt tack riktas till de personer som gav mig förtroende att få ta del av deras historia.

Abstract

Social norms in society dictate desirable behaviour according to the social environment. To break the law is often considered to go against these norms and the legal system imposes measures which in certain cases lead to incarceration for the person who has committed a crime. To break social and legal norms can lead to exclusion and even stigmatization. This thesis aims to examine which consequences a prison sentence can have on the person's relatives. The main research question will be answered through the analysis of interviews conducted with relatives over 18 years of age, in order to find out whether they have experienced stigmatization as a result of their situation. The study focuses upon the relative's internal experience in the form of thoughts and feelings in order to establish connections between their behavior and possible stigmatization. The results showed that there is a variety of factors that interplay in the process of stigmatization, out of which I discuss the following four: individual conditions, coping abilities, support and shame. The consequences for the relatives were many, but stigmatization of the relatives could not be determined as a direct consequence of the incarceration.

Nyckelord: anhörig, frihetsberövad, stigma, stöd, coping, skam, symbolisk interaktionism

*Antal ord:*18562

Innehållsförteckning

Förkortningar	1
1 Inledning	2
1.1 Syfte och frågeställningar.....	3
1.2 Rättssociologisk relevans	3
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Begrepp	5
1.5 Disposition	5
2 Bakgrund	6
2.1 Straffets syfte.....	6
2.2 Manifesta och latent funktioner.....	7
2.3 Rättens latent verkningar	8
2.4 Anhörigperspektivet	9
2.4.1 Stödorganisationen Bryggan	10
3 Teoretiska utgångspunkter	11
3.1 Symbolisk Interaktionism	11
3.1.1 ”Jaget, ”I” och ”Me”	11
3.1.2 ”Den generaliserade andre” och rollövertagande	12
3.1.3 Stigma och normer	12
3.2 Coping	14
4 Tidigare forskning	16
4.1 Barn till frihetsberövade och stigmatisering	16
4.2 Coping och stöd.....	17
5 Metod och material	19
5.1 Förberedelser	19
5.2 Kvalitativ metod.....	19
5.2.1 Semistrukturerade intervjuer	19
5.3 Tillvägagångssätt.....	21
5.3.1 Inledande fas och test av intervjuguide	21
5.3.2 Urval, deltagare och genomförande	21
5.3.3 Presentation av intervjupersoner	22
5.4 Analysmetod.....	22

5.5	Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	23
5.6	Metodproblem	23
5.7	Etiska överväganden	24
6	Resultatredovisning	25
6.1	Individuella förutsättningar	25
6.1.1	Känslor	25
6.1.2	Praktiska omställningar och ekonomiska förutsättningar	27
6.1.3	Social påverkan	27
6.1.4	Inre påverkan: självbild och förändrade värderingar	28
6.2	Coping	29
6.2.1	Aktiv coping	30
6.2.2	Passiv coping	32
6.3	Stöd	32
6.3.1	Socialt och familjestöd	33
6.3.2	Myndighets-, organisations- och professionellt stöd	34
6.4	Skam	35
6.4.1	Skam med ursprung i tidigare erfarenheter - ”Me”	35
6.4.2	Skam med ursprung i normer - ”Den generaliserade andre”	36
7	Analys	37
7.1	Individuella förutsättningar	37
7.1.1	Känslor	37
7.1.2	Praktiska omställningar och ekonomiska förutsättningar	38
7.1.3	Social påverkan	38
7.1.4	Inre påverkan, självbild och förändrade värderingar	39
7.2	Coping	40
7.2.1	Aktiv coping	40
7.2.2	Passiv coping	41
7.3	Stöd	42
7.3.1	Familj och socialt stöd	42
7.3.2	Myndighet och organisations stöd	42
7.4	Skam	43
7.4.1	Skam med ursprung i normer - ”Den generaliserade andre”	43
7.4.2	Skam med ursprung i tidigare erfarenheter - ”Me”	44
7.4.3	Rättens latenta verkningar	45
8	Sammanfattande diskussion	46
8.1	Slutkommentar	48
9	Referenser	49
	Appendix 1	52
	Appendix 2	54

Appendix 3.....	56
Appendix 4.....	58

Förkortningar

Här följer de förkortningar som följer i uppsatsen.

- Al-Anon Anonyma anhöriga till alkoholister
- BRÅ Brottsförebyggande Rådet
- Nar-Anon Anonyma anhöriga till narkomaner
- SoL Socialtjänstlagen (2001:453 ändrad genom SFS 2009:549)
- SOU Statens offentliga utredningar

1 Inledning

År 2010 dömdes 9679 personer till fängelse (BRÅ, 2012). Många av dessa har barn, fruar, äkta män, syskon, föräldrar, pojk- och flickvänner som även de, berörs av domen. Dessa anhöriga blir också indirekt påverkade av fängelsestraffet och måste hantera sitt liv och sin vardag på ett nytt sätt. Vilket kan förstås av det inledande citatet funnet på Internet i ett forum som heter *Familjeliv* i deras, så kallade, ”känsliga rum”. Skammen i att ha en anhörig som är frihetsberövad relaterar ofta till samhälleliga normer. Men vad innebär en fängelsedom för de anhöriga? Forskningen kring hur det är att vara anhörig till fängelsedomda personer är i svensk kontext väldigt begränsad och därför finns det behov att lyfta fram denna grups erfarenheter. Att skiljas från en närstående kan vara en dramatisk upplevelse som kan ge känslor av sorg, ilska och övergivenhet.

Att bryta mot rådande normer så som samhälleliga normer, som till exempel att vara frihetsberövad eller anhörig till frihetsberövade kan medföra skam och en eventuell stigmatisering. Tidigare gjorda studier gällande stigmatisering av fängelsedomda visar på att deras avvikelser kan resultera i ett utanförskap som kan vara svårt att bryta. Om fängelsedomda är stigmatiserade på grund av sin dom, är det då tänkbart att stigmatiseringen överförs till personer som finns i deras närhet?

I Sverige idag finns det olika organisationer som erbjuder stöd till familjer med barn vars föräldrar sitter i fängelse, en av dessa är stödorganisationen Bryggan. Stödet erbjuds till barnen och till den kvarvarande föräldern. En avsaknad av stöd till övriga anhöriga finns vilket Bryggan ser som ett problem, då dessa människor också behöver stöd. Tidigare forskning visar att barn till frihetsberövade föräldrar utgör en riskgrupp för att själv utveckla ett avvikande beteende men det finns en brist på kunskap om hur påverkan ser ut för övriga anhöriga. Forskning kring anhörigperspektivet är inom vissa områden, så som missbruk och psykisk ohälsa, mycket gedigen. Det finns även ideella såväl offentliga stödorganisationer som dessa anhöriga kan ta del av. Stödfunktionernas existens kan tolkas som en medvetenhet kring anhörigas utsatthet i olika situationer, men gällande anhöriga till fängelsedomda verkar stödet vara bristfälligt. Eftersom denna grupp av anhöriga inte har tillgång till samma stödfunktioner som andra väcks frågan om vilken betydelse stödet har för dessa individer i relation till deras livssituation. Nämnade frågor ligger till grund för denna studie som ämnar belysa hur fängelsedomen påverkar den grupp av anhöriga.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att belysa livssituationen för den som är anhörig till en person som är frihetsberövad. Studien utreder vilka konsekvenser detta innebär för anhöriga, genom att undersöka hur anhörigas liv har påverkats. En översyn av stödets betydelse och individens copingförmåga i denna kontext kommer även att göras för att utröna eventuella faktorer som kan inverka på situationen. Ur ett rättssociologiskt perspektiv är denna fråga intressant, eftersom den fokuserar på rättens latenta verkningar samt de sociala normer som påverkar livssituationen för dessa anhöriga. Det saknas idag formella möjligheter till stöd och hjälp för anhöriga till frihetsberövade, och denna grupp riskerar därför att stigmatiseras och ställas utanför samhällsgemenskapen. Den övergripande frågeställningen för uppsatsen är därför:

Hur påverkar brottets påföljd anhöriga till frihetsberövade?

Denna frågeställning kommer att besvaras genom nedanstående underfrågor:

Är stigmatisering en latent verkning av rätten för anhörig till frihetsberövade?

Vilken betydelse har stöd för anhöriga till frihetsberövade i relation till situationen?

1.2 Rättssociologisk relevans

Förhållandet mellan rätten och samhället är i fokus inom det rättssociologiska forskningsområdet. Rättssociologen Thomas Mathiesen (2005) menar att rättssociologin ”beskriver och analyserar ’rätten i samhället’” och att detta görs genom att använda tre olika frågeställningar (2005:18):

- I vilken utsträckning, och i så fall hur, påverkar samhällsförhållandena i övrigt rättsregler, rättsliga avgörande och rättsinstitutioner?
- I vilken utsträckning, och i så fall hur, påverkar rättsregler, rättsliga avgörande och rättsinstitutioner andra samhällsförhållanden?
- I vilken utsträckning existerar det en växelverkan mellan rättsregler/rättsliga avgöranden/rättsinstitutioner och samhällsförhållandena i övrigt?

Här menar Mathiesen (2005) att den första frågeställningen har sin utgångspunkt *i samhället*, från vilket man ser *in i rätten*. Den andra frågeställningen har *rätten* som sin utgångspunkt, från vilken man ser *in i samhället*. Den senare har dubbla utgångspunkter. Mathiesen (2005) menar att det är viktigt att veta att rättsliga regler och rättsavgöranden kan, och i vissa fall medför att andra effekter uppstår i samhället än de som är åsyftade av lagen (Mathiesen, 2005). Denna studie fokuserar på Mathiesens andra frågeställning, som analyserar och beskriver hur rättsregler, rättsliga avgörande och rättsinstitutioner påverkar andra samhällsförhållanden, i denna studie speciellt hur livsförhållanden påverkas som en påföljd av ett frihetsberövande. Studiens empiri kommer även att ge underlag för att analysera om frihetsberövandet kan generera andra konsekvenser än vad som åsyftas av rätten.

1.3 Avgränsningar

Studien belyser frågan om hur frihetsberövandet påverkar anhöriga genom att se till den inre process som sker hos dem samt beteende som följer. Studien tar inte upp om de anhöriga upplevt att de blivit diskriminerade av andra människor i den betydelsen att de särbehandlats på ett negativt sätt på grund av sin livssituation. Istället är det den inre processen som denna uppsats berör. Genom att belysa individernas process, i form av tankar och känslor i relation till sin omvärld, ämnar uppsatsen påvisa om en stigmatisering förekommer.

Personerna som är i fokus för denna studie är *anhöriga till frihetsberövade*. Med frihetsberövad avses här både häktning och placering på kriminalvårdsanstalt. Anhöriga avser släktingar eller personer med en ålder på minimum 18 år som står någon, som är eller varit, frihetsberövad nära. Ålderskriteriet har inkluderats eftersom uppsatsen behandlar vuxna i den bemärkelsen att de inte längre är beroende av sina föräldrar i lagens mening. Vidare består intervjupersonerna endast av kvinnor. Detta har inte varit ett medvetet val men då det endast funnits kvinnor som varit tillgängliga och intresserade av att bli intervjuade har detta blivit en av uppsatsens avgränsningar.

Vidare kommer skillnader i brottets art inte behandlas i denna studie. Däremot har uppsatsen avgränsats till att endast intervjua personer vars anhöriga blivit dömda till fängelse för placering i kriminalvårdsanstalt. Denna avgränsning har gjorts då studien ämnar undersöka *hur straffet* påverkat intervjupersonerna. En utgångspunkt för studien är *coping*, vilket behandlar en individs beteende som respons på en stressfylld situation. Det finns många delar inom forskningsfältet coping, de delar som är relevanta för min uppsats är aktiv och passiv coping, de är paraplybegrepp och betydelsen av dessa förklaras i kapitel tre.

1.4 Begrepp

Begreppet *frihetsberövad* kommer att användas genomgående i uppsatsen och används synonymt för ett brotts påföljd som innebär placering på kriminalvårdsanstalt för den dömda (NE, 2012). Begreppet innefattar även häktningstid. *Häktningstid* avser den tiden som fortlöper under tiden utredning om brott görs. Den frihetsberövade är även då placerad i en kriminalvårdsinstans (Kriminalvården, 2012).

Begreppet *stigma* avser en utgångspunkt för studien och genomsyrar hela uppsatsen. Stigma innebär att ha ett kännetecken som avviker från den rådande normen, där avvikandet upplevs som negativ av omvärlden (Goffman, 2011). I denna kontext utgörs detta kännetecken av den anhörigrelation som är i fokus.

Prevention är ett begrepp som används inledningsvis för att ge en bild av utgångspunkten för studien. Begreppet innebär ett av straffets syften, som innefattar både individualprevention samt allmänprevention. Individualprevention syftar till att påföljden av brottet ska upplevas så negativt av den dömda att denne ej begår nya brott. Allmänpreventionen avser det straffhot som föreligger som ska hindra människor från att begå brott (Sarnecki, 2010).

Ett begrepp som används genomgående i uppsatsen är *coping* som förklaras som en individs respons i både beteende samt tankemönster som påföljd av en stressande situation eller händelse (Lazarus, 1984).

Normer samt *manifesta* och *latenta funktioner/verkningar* utgör även viktiga begrepp och förklaras utförligt i kapitel 2 och 3 då dessa begrepp ska förstås i sin helhet och sin relevans för uppsatsens teoretiska utgångspunkter.

1.5 Disposition

I kapitel 2 kommer en bakgrundsbild att ges för att läsaren ska få en förståelse och inblick i vilka problem som kan uppstå gällande studien syfte. Därefter behandlas de teoretiska utgångspunkterna i kapitel 3, samt de begrepp som används i analysen. I kapitel 4 ges en översikt av tidigare forskning som efterföljs av en förklaring till metodvalet, materialet samt tillvägagångssättet för studien i kapitel 5. Resultatet kommer att redogöras i kapitel 6 som därefter behandlas och analyseras i kapitel 7. Kapitel 8 utgör sedan uppsatsens avslutande del där studien sammanfattas och resultaten diskuteras med förslag till vidare forskning.

2 Bakgrund

I detta kapitel avhandlas bakgrundsbilden för uppsatsen. Genom att ge uppsatsen ett sammanhang förklaras straffets syfte men även rättens latenta verkningar. Kapitlet introducerar även anhörigperspektivet för att ge en förståelse om olika stödfunktioner för anhöriga.

2.1 Straffets syfte

Enligt Jerzy Sarnecki (2010) kan konsekvenserna av ett brott påföljd delas in i fem kategorier; prevention, rehabilitering, vedergällning, att återupprätta och kompensera brottsoffer samt att ge uttryck för den allmänna rättskänslan. Målet med prevention är att förebygga brott, vilket kan ske genom allmänprevention som innebär att straffhotet hindrar människor från att begå brott (Sarnecki, 2010). Men straffet har även en individualpreventiv sida som syftar till att påföljden ska upplevas så negativ att individen avstår från att begå nya brott (Sarnecki, 2010). I en offentlig utredning som låg till grund för den nya fängelselagen, som antogs 2010, står det så här gällande straffets individualpreventiva aspekt:

”Individualpreventiva teorier bygger på den påverkan som straffet har på den som har begått brott. Straffet anses ha en individuellt avskräckande effekt på det sättet att den som har dömts till straff upplever detta så negativt att han avstår från att begå nya brott” (SOU 2005:54 s. 141).

En straffteoretisk utgångspunkt har sedan 1960 talet varit att rehabilitera och behandla individen och ”syftar till att återställa förlorade eller nedsatta funktioner” (Sarnecki, 2010:119), för att denne sedan ska återinföras i samhället (SOU 2005:54). Detta var länge en ledande tankegång men har kommit att få stå tillbaka på senare tid. Efter kritik och bristande resultat skedde stora förändringar i brottsbalkens påföljdssystem vilket innehöll värderingar som kan återfinnas i ett citat från tidigare nämnda utredning (SOU 2005:54 s 143):

”En brottslig handling skall bestraffas för att den är klandervärd och ju mer klandervärd den är desto allvarligare blir samhällets ingripande. På så sätt markeras tydligare att brott ogillas av samhället samt att straffets uppgift är att tydliggöra och gradera detta ogillande med det övergripande syftet att motverka brott”.

En straffrättslig påföljd utgörs av ett ingripande som sker av samhället med hjälp av rätten, där dess syfte är att värna om det samhälleliga skyddet. Ovan belyses de konsekvenser som är till följd för en individ som har begått ett brott. Det finns dock forskare som argumenterar för att det finns andra konsekvenser av rätten och en av dessa är rättssociologen Thomas Mathiesen (2005). Han diskuterar andra konsekvenser av rätten i sin bok *Rätten i samhället* som är en av utgångspunkterna för den här uppsatsen.

För att kunna förklara Mathiesens latent verkningar av rätten behövs en genomgång av sociologen Robert K Mertons teori om manifesta och latent funktioner i sociala system, så som ett samhälle.

2.2 Manifesta och latent funktioner

Mertons tankar har sin utgångspunkt i ett strukturfunktionalistiskt perspektiv där olika ”sociala strukturegenskaper, normer och institutioner” (Andersen & Kaspersen, 2005:179) bidrar till givande verkningar eller effekter på samhället i sin helhet (Andersen & Kaspersen, 2005). Merton motsatte sig antagandet om att det fanns en universell funktionalism som menade att alla sociala fenomen hade en positiv funktion och att dessa funktioner var en nödvändig förutsättning för det sociala systemets överlevnad (Andersen & Kaspersen, 2005). Han menade att dessa antagande inte kunde understödjas empiriskt och skapade då andra typologier för en bättre funktionsanalys, där dessa utgjordes av *manifesta* och *latent funktioner* samt *funktioner* och *dysfunktioner*. Han underströk även att denna strukturfunktionsanalys fokuserade på grupper, organisationer, samhällen och kulturer (Ritzer, 1996).

Manifesta funktioner hos ett socialt fenomen avser de konsekvenser som är avsedda och förstådda och latent funktioner avser de oavsiktliga och oförstådda (Andersen & Kaspersen, 2005:195ff). Merton förklarar funktioner som de observerbara konsekvenserna ”which make for the adaptation or adjustment of a given system” (Ritzer, 1996:259). Skillnaden från tidigare syn på dessa funktioner var att Merton insåg att dessa funktioner inte alltid var enbart positiva utan kunde även innebära negativa konsekvenser för ett system. Han menade att strukturer och institutioner kan påverka och bidra till ett systems bevarande men de kan även innebära negativa konsekvenser för dessa (Ritzer, 1996). Om samhället anses vara ett system där rätten utgör en del i detta system så kan Mertons tankar översättas. Samhället är avhängig rätten då rätten bidrar till samhällets överlevnad genom sitt sätt att fungera men kan även innebära konsekvenser för samhället inom andra

områden liksom sitt eget, exempel på detta redogörs genom Thomas Mathiesens argument om rättens manifesta och latent funktioner.

Ovanstående förklaring är av betydelse för uppsatsens utgångspunkt då frihetsberövandets konsekvenser undersöks. Frihetsberövandet är en del av det rättsliga systemet och dess funktion i samhället. Utifrån Mertons förklaring om sociala fenomenets funktioner så kan frihetsberövandets konsekvenser undersökas på ett empiriskt sätt. Straffets syfte har ovan förklarats och livssituationen för de anhöriga ligger till grund för den kommande analysen, som sker utifrån dessa tankar samt andra teoretiska utgångspunkter.

2.3 Rättens latent verkningar

Mathiesen (2005) uppger att det finns manifesta och latent funktioner av rätten. Den manifesta funktionen avser resultaten som överensstämmer med rättens syfte. Ett exempel på det är om den allmänprevention som straffet har som syfte har uppnåtts. Om syftet är uppfyllt så har rätten uppnått dess åsyftade funktion som då även blir manifest (Mathiesen, 2005). En uttalad åsyftad verkning eller funktion av rätten innebär de konsekvenser eller verkningar som är direkt angivna i lagtexten eller dess förarbeten (Mathiesen, 2005). Men det finns även latent funktioner som inte är avsedda av rätten och dess syfte. Dessa funktioner avser de verkningar eller konsekvenser av rätten som inte är avsedda eller beskrivna i lagtexten. Dessa icke åsyftade verkningar kan bidra till att någonting genereras och fortlöper vilket skapar latent funktioner (Mathiesen, 2005). Utifrån Mertons typologi så avser rättens åsyftade funktioner hans manifesta funktioner; det som kan observeras. Ett exempel på en manifest funktion är om den som blivit frihetsberövad inte återfaller i brott, således är straffets individualpreventiva aspekt och även syfte uppfyllt. Med andra ord är en av rättens åsyftade funktioner uppfyllt.

Mathiesen (2005) ifrågasätter bl.a. fängelsestraffets åsyftade verkning om individualprevention och menar att en latent funktion av fängelsestraffet är att fängelsestraffet består. Den första stora studien som gjordes gällande detta utfördes på fängelser i USA av sociologen Donald Clemmer en kort tid före andra världskriget (Mathiesen, 2005). Hans undersökning påvisade, och fann stöd för, teorin om "prisonering". Teorin syftar på en process där "fången anammade – och gjorde till sina – en uppsättning informella och mer eller mindre avvikande traditioner, vanor, normer och värden, som var karakteristiska för fångsamhället" (Mathiesen, 2005:35). Detta medförde då att anpassningen till samhället försvårades och individen blev om än mer kriminell än vad denne tidigare varit (Mathiesen, 2005). Detta är ett exempel på vad Merton menar vara en dysfunktion av ett fenomen då frihetsberövandet har som syfte att skydda samhällsenheten

samtidigt som detta skapar en negativ konsekvens som arbetar emot det rättsliga systemet och dess syfte.

Skillnaden mellan begreppen *verkan* och *funktion* behöver även utvecklas och förklaras närmare i relation till Mathiesens begreppsanvändning då det inom samhällsvetenskapen, och i denna uppsats, har specifik innebörd. *Verkan* innebär en tankeprocess hos individer där t ex lagen verkar genom individers ”medvetna eller omedvetna uppfattning” (Mathiesen, 2005:31). Goffman (2011) menar att stigma uppstår genom en individs tankeprocess i relation till sig själv och sin omvärld utifrån en given aspekt så kommer ordet verkningar att användas här, med referens till Mathiesen (2005). Mathiesen förklarar att ordet *funktion* är en beskrivning av hur någonting bidrar till att ett fenomen fortlöper. En latent funktion av rätten kan exemplifieras med processen gällande ”prisonering” som beskrevs tidigare, då fängelsestraffet resulterade i en kontraproduktivitet av rätten. Då fokus i den här studien ligger på att undersöka om en stigmatisering av anhöriga till frihetsberövade uppstår, som följd av rättens ingripande, kan endast ordet verkning användas då faktorer gällande en eventuell funktion och hur denna uppstår ej innefattas av studien. Undersökningen som görs här avser att ta reda på om rättens ingripande innebär en icke åsyftad verkning av rätten i form av stigmatisering av den anhörige. Genom exempel som tagits upp ovan visas det att Mathiesen antagande, om att möjligheten finns att rättens beslut kan innebära andra konsekvenser än vad som är tänkt, kan vara riktigt. Hans tankar om hur detta kan se ut avser skälet för att inbegripa dessa då studiens syfte inkluderar ett sådant resonemang.

2.4 Anhörigperspektivet

Tidigare forskning rörande gruppen anhöriga, som den definieras här, är begränsad. Det har därför varit av vikt att studera ett anhörigperspektiv i relation till andra forskningsområden. Det finns ett utbrett stöd för anhöriga inom andra områden så som anhöriga till alkoholister (Al-Anon), missbrukare (Nar-Anon), psykisk sjukdom (Schizofreniförbundet) vilket endast är några av många anhörigföreningar som finns.

Anhörigas behov av stöd finns även representerat i den offentliga diskussionen där Socialdepartementet har utarbetat rättsliga regler som stödjer anhörigas behov i olika situationer. I Socialtjänstlagen (SoL) 5 kap. 3 § (SFS 2001:453 ändrad genom 2009: 549) står det så här:

”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder”.

SoL (SFS 2001:453) har regler gällande stöd och omsorg av barn där familjerådgivning med ett ”syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer” (SoL 5 kap. 3§ 3st.). Hur denna familjerådgivning kan se ut när en familjemedlem blir frihetsberövad framgår inte av lagtexten. Görs däremot en sökning på Kriminalvårdens hemsida (2012) finns det en hänvisning till stödorganisationer så som Bryggan, Solrosen samt Al-Anon, vilka alla har en mycket specifik målgrupp, då de två förstnämnda fokuserar på familjer med barn medan den senare fokuserar på missbruksproblematik. Efter många sökningar på internet fann jag att det inte fanns stödgrupper som specifikt riktar sig mot övriga anhöriga till fängelsedömda. Vidare sökning med sökordet på engelska så finns det flera länkar till olika ”support groups” i England, där det även finns stöd för vänner till personer som sitter i fängelse. Dessa grupper (MeetUp, 2012) vittnar om att det är av vikt att dessa människor får träffa andra i samma situation för att hantera de känslor och tankar som de har. Att ta reda på hur dessa människor upplever sin situation, hanterar den samt vad som har inverkat på situationen kan ge svar som ger samhället en medvetenhet om denna grupp som saknas.

2.4.1 Stödorganisationen Bryggan

Stödorganisationen Bryggan är en politisk och religiöst obunden organisation som fokuserar på att stödja barn som ”separerats från sin förälder/föräldrar genom en kriminalvårdsåtgärd” (Bryggan, 2012). Organisationen har funnits i 10 år och erbjuder direkt stöd till barn och unga genom ungdomsgrupper, stödgrupper samt enskilda samtal (Blom, Bryggan, 2012). Vid ett informationsmöte på avdelningen i Stockholm berättade Pia Bergström, socionom och gruppleadare på Bryggan, om vikten av att dessa barn får träffa andra i samma situation då många barn inte pratar om sin situation mer än i dessa stödgrupper. Hon uttryckte även att det finns ett stort behov av kvinnogrupper samt att den kulturella bakgrunden spelar roll för nätverket. Stödorganisationen har även samarbete med Kriminalvården och arbetar mycket med att öka förståelsen och medvetenheten kring dessa barns situation. Pia menar att fokuseringen kring anhörigstödet även hjälper den intagna och stärker dennes rehabilitering. En stor del av arbetet går till att söka ekonomiskt stöd från stiftelser och fonder, tid som hade behövts till att läggas på barnen menade Pia.

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel avhandlas de teoretiska utgångspunkter som genomsyrar uppsatsen som även används för att analysera resultaten av studiens empiri. Utifrån den symboliska interaktionismen utvecklas begreppen jaget, ”I” och ”Me”, ”den generaliserade andre och rollövertagande men även stigma i relation till normer. Avslutningsvis utvecklas även strategier för handling och tankesätt genom teorin om coping.

3.1 Symbolisk Interaktionism

Symbolisk interaktionism är ett perspektiv som tar sin utgångspunkt i den sociala verkligheten (Trost & Levin, 1996:9). Den kan användas både inom socialpsykologi som en specialiserad teori för att förklara en människas socialiseringsprocess, men även inom sociologin för att söka svar på en människas beteende. Perspektivet uppehåller sig inom mikrosociologin där studiet av enskilda individers görs (Andersen & Kaspersen, 2005). Uppsatsen syfte är att undersöka hur en individ upplever sin situation samt hur detta påverkar deras handlingar, vilket ska svaras på genom frågeställningar som befinner sig på mikronivå. Den symboliska interaktionismen är ett teoretiskt perspektiv som innehåller grundläggande föreställningar om verkligheten som bidrar till att den del av den sociala verkligheten som är i fokus, kan förstås (Trost & Levin, 1996). Två grundläggande begrepp inom den symboliska interaktionismen är ”jaget” och den ”generaliserade andre” vilka kommer att användas i uppsatsen för att således förklara och ge förståelse för tillvaron för anhöriga till frihetsberövade i relation till rättens utövande. George Herbert Mead menar att ”situationen i samklang med våra genom interaktion uppbyggda symboler ger en slags objektivitet till den sociala verkligheten”(Trost & Levin, 1996: 14). ”Situationen” innehåller alltid en rad olika subjektiva element i större eller mindre skala som måste tas i beaktande då en människas beteende studeras. Situationen har två olika aspekter där den kan definieras i objektiva termer men även en subjektiv aspekt som relaterar till hur situationen ser ut den enskilde individen (Trost & Levin, 1996).

3.1.1 ”Jaget, ”I” och ”Me”

Ett centralt begrepp inom perspektivet är ”jaget” som består av de två delarna – ”Me” och ”I”. ”Me” är den delen av jaget som har samlat på sig alla erfarenheter

som gjorts under en individs liv, både det omedvetna och det medvetna och det är således här en persons samvete men även alla de normer som blivit internaliserade finns (Trost & Levin, 1996). ”Me” är den del som bromsar och styr en individ ”I” som är det som handlar och är mer spontant, vilket även bidrar till att en individ utvecklas då ”I”s aktivitet lagras i dennes ”Me” (Trost & Levin, 1996). Om information om en persons bakgrund samt hela den givna situationen finns, kan, menar Trost och Levin (1996) att ett förutsäggande om personens handlande göras.

3.1.2 ”Den generaliserade andre” och rollövertagande.

Begreppet ”den generaliserade andra” och det rollövertagande som sker när en individs ”jag” ställer sig i relation till ”hur andra människor tänker och känner samt hur de definierar sin situation” (Trost & Levin, 1996: 53) är centralt för att kunna förstå stigmatiseringsprocessen. Rollövertagandet innebär då identifikation med den rollen som övertas och förekommer när individen ”uppfattar åsikter, normer och förväntningar [...]” hos den ”enhet bestående av samhället eller gruppen”(Trost & Levin, 1996: 54). Här talas det om sociala normer som skapats genom rättsliga regler. Stigmatiserade människor gör ofta ett rollövertagande i aspekt av sitt stigma i relation till den rådande normen, där rollövertagande görs av ”den generaliserade andra”. ”Den generaliserade andre” avser här samhället eller den sociala grupp som ger individen ett eget jag. Individen blir varse om hur man ska känna och bete sig utifrån detta i relation till det perspektiv som styr den gruppen eller samhället (Trost & Levin, 1996).

3.1.3 Stigma och normer

Att avvika från normen är ofta vad som förknippas med ett stigma, att besitta en egenskap som skiljer sig från det som anses vara normen, det som anses vara det normala (Goffman, 2011). Vad som är normalt bestäms av sammanhanget som gör sig gällande i form av olika grupper, samhällen och kulturer (Svensson, 2007). Bestämmelsen av detta, i detta sammanhang, bestäms av de sociala normer som gör sig gällande i individens sociala miljö. Normer har stor betydelse då stigma är ett resultat av ett ouppfyllt kriterium som normen avser. Det rättsociologiska perspektivet på rättsliga och sociala normer visar att dessa formuleras på både mikronivå och makronivå (Baier & Svensson, 2009). På mikronivå studeras ofta individens relationer till sin omedelbara närhet och när dessa studeras utifrån; hur individen handlar kan individens skäl till handlingen undersökas (Baier & Svensson, 2009: 31). Skälen för dessa handlingar kan förklaras utifrån att det finns normer som styr, såväl rättsliga som sociala. När en norm finns på makronivå refererar normen till en struktur, och inte en uppenbar handling, i ”samhället som faller ut och reproducerar många olika handlingar [...] (Baier & Svensson, 2009:31), detta är vad som i denna uppsats refererar till samhällliga normer. Dessa innefattar tre gemensamma attribut; ”[...] en gemensam värdering

av ett handlande, gemensamma förväntningar samt reaktioner på handlande” (Baier & Svensson, 2009:82). Stigma relaterar till hur interaktionen ser ut mellan individen och sin omgivning utifrån individens inre upplevelse. Här gör de sociala normer sig gällande och kommer att användas genom begreppet ”den generaliserade andre” i relation till vad som sker i individen och hur den handlar i denna interaktion. Sociala normer ska här förstås som en av stigmatiseringens mekanismer, då dessa avser specifika sätt av önskvärt uppförande och beteende inom en grupp eller samhälle (Baier & Svensson, 2009). Skillnaden här ligger i att de individer som är anhöriga inte själva valt sin situation de sätts i och har inte någon ”omedelbar kontroll över i vilken mån denne kan efterleva normen (Goffman, 2011:139). Baier och Svensson (2009) menar att den starkaste sanktionen för ett normbrott som är känt; är att bli exkluderad från gemenskapen, att bli utfrusen. En stigmatisering uppstår ofta för personer som bryter mot rättsliga normer, då de intagit en avvikande roll (Svensson, 2007). Anhöriga till stigmatiserade personer kallar Erving Goffman (2011) för ”visa personer” och syftar på individer som genom sociala band är sammankopplad med en stigmatiserad individ och han tillägger att dessa människor i sin tur ”förvärvar ett visst mått av stigma” (2011:38). Stigmatiseringen sprider sig i vågor och reaktionerna från den som berörs kan variera från att helt ingå i den stigmatiserades värld eller att bryta den koppling som finns (Goffman, 2011) Dessa individer har själva inte ett stigma men tidigare forskning (Phillips & Gates, 2010) visar på att dessa individer än dock upplever en form av stigmatisering.

De anhöriga som är i fokus för denna studie har inte ett *synligt* kännetecken som kan uppfattas generera ett stigma. Deras inre upplevelse av situationen blir då viktigt att studera då det kommer ge svar på om det finns faktorer som talar för att en stigmatisering kan uppstå. Deras sätt att hantera sin situation ska förstås i bakgrund av denna inre process. Genom att studera deras sätt att hantera situationen så skapas förutsättningar för att finna faktorer som kan påvisa om de handlar utifrån en känsla av stigmatisering.

Erving Goffman (2011) har med avstamp i den symboliska interaktionismen behandlat ämnet stigma. Goffman beskriver interaktionen mellan människor men förklarar även hur en person relaterar till sig själv och till andra i referens till sitt stigma. I samhällen samt olika sociala miljöer finns det olika regler och medel för att kategorisera människor där de gällande normerna avgör vilka egenskaper som anses vara normala och allmänna (Goffman, 2011). Att besitta ett stigma är att inneha en egenskap som gör att personen skiljer sig från andra i den kategori som personen blivit placerad i, egenskapen ska då vara av en mindre önskvärd art. När denna skillnad gör sig gällande beror det på att personen inte lever upp till de krav som gäller för den kategori och Goffman menar att det skapas en diskrepans mellan personen virtuella sociala identitet och personens faktiska sociala identitet (Goffman, 2011) Denna diskrepans består av föreställningarna om hur individen borde vara (virtuell social identitet) och hur individen faktiskt är (faktiska sociala identitet). När detta sker så kan en individ reduceras en persons medvetande ”från

en fullständig och vanlig människa till en kastmärkt, en utstött människa [...] (Goffman, 2011:10). Att stämpas på detta sätt inbegriper att bära på ett stigma och speciellt om den negativa effekten av det är genomgripande. Denna uppsats behandlar reducerandet i förhållande till om det har skett hos den anhörige genom en inre process. Egenskapen som skapar stigmat ska vara djupt misskrediterande men Goffman menar att det inte är egenskapen som behövs för att studera fenomenet utan en diskussion om relationer (Goffman, 2011).

I situationer då personer som bär på ett stigma möter andra personer som inte innehar ett stigma kan de känna sig osäker på hur denne ska identifieras och tas emot (Goffman, 2011). Goffman (2011) förklarar vidare att det ofta finns en närvaro av skam hos dessa individer i deras möte med andra individer. Skammen uppstår när individen relaterar till de som inte är som individen själv, den ”generaliserade andre”, som avser normerna inom den givna sociala kontexten. Närvaron av dessa individer vidgar ”klyfta mellan hans verkliga jag (självet) och de krav han ställer på det (den generaliserade andre)” (Goffman, 2011:15) och skapar skam över skillnaden som gör sig gällande. Skammen som ofta gör sig gällande föds ur det rollövertagande som individen gör gentemot en annan och skapas av “[...] the imagined effect of this reflection upon another’s mind” (Scheff, 2000: 88). Citatet är skrivet av Charles Cooley som många menar vara förfadern till den symboliska interaktionismen (Trost & Levin, 1996). Han förklarar hur ”spegeljaget” fungerar, ”[d]å vi sätter oss in i andra människors situation ser vi också deras uppfattning och bedömning av oss själva vilket formar och förändrar vårt jag” (Trost & Levin, 1996:34) Skam uppstår då denna spegling sker på ett destruktivt sätt, genom att generera en negativ bild av sig själv inför sig själv (Scheff, 2000).

Diskrepansen mellan individens virtuella och faktiska identitet kan resultera i osäkerhet, stress, ångest som kan medföra att individen avskärs från sociala relationer antingen självmant eller genom uteslutning (Goffman, 2011). I dessa situationer så menar Goffman (2011) att det är av betydelse för individen att finna andra människor som godtar denne som han eller hon är, där en känsla av att vara värdig och lika betydelsefull som alla andra finns trots sitt kännetecken. Att känna denna osäkerhet kan skapa ångest, misstänksamhet, förvirring och ångslan som i sin tur kan leda till att individen dra sig undan från sådana kontakter, vilket resulterar i isolering (Goffman, 2011: 20ff). Den sociala isoleringen kan även innefatta att inte prata med sin omgivning och på så vis utesluta denna från sitt liv.

3.2 Coping

Då rättssociologi även intresserar sig för vad som påverkar och styr människors handlingar så finns det här en anledning att diskutera begreppet coping. Detta begrepp kommer att användas för att analysera och ge svar på intervjupersonernas handlingar i relation till den givna situationen. Coping syftar till hur en människa

hanterar och möter olika stressfyllda situationer som denne ställs inför (Lazarus, 1984). Termerna *Strategier/coping/copingstrategier* utgår från två perspektiv beroende av vilken psykologisk tradition som ligger till grund. En positiv innebörd av begreppet innebär; att ha realistiska och flexibla tankar samt handlingar som löser problem och då reducerar stress (Lazarus, 1984: 177ff). Begreppet kommer här att ha en stark koppling till en individs jag då ”I” är den del av jaget som handlar. Men ”I” är som nämnts ovan många gånger styrt av jagets ”Me”- del där en individs tidigare erfarenheter och upplevelser är lagrade. ”En människas copingförmåga grundläggs i barndomen. [...] Det är copingförmågan som avgör människans möjligheter att komma igen efter en påfrestad livshändelse” (Brattberg, 2008:37). Coping kan innebära både handlingsstrategier men även tankemönster. Vilken copingstrategi en människa har kommer i den här studien förklaras utifrån de delar av den symboliska interaktionismen som tidigare redogjordes.

En individs copingförmåga styrs av en individs copingresurser som kan delas in i inre (personlighetsfaktorer) och yttre (ekonomi, socialt nätverk etc.) coping resurser. Rehabiliteringspedagogen Gunilla Brattberg (2008) menar att det inte finns en copingstrategi som fungerar i alla situationer. Det finns dock coping strategier som fungerar bättre i relation till vilken situation den används i (Brattberg, 2008). Begreppet innefattar alla de ansträngningar en människa gör för att ta sig igenom, ”klara av, tolerera eller minska yttre och inre krav samt hantera de konflikter som kan uppstå mellan yttre och inre krav” (Brattberg, 2008:9). När detta sker medvetet kallas det aktiv coping. Aktiv coping kännetecknas av ett flexibelt, användbart, verklighetsanpassat och framåtriktat beteende, till skillnad från försvar och sammanbrott (Brattberg, 2008). Känslan av kontrollförlust över en situation kan få en människa att känna ångest och oro. Som anhöriga till frihetsberövade kan denna känsla av kontrollförlust infinna sig. Känslan av kontroll är vitalt för en individs välmående. Att återta kontrollen kan då handla om att påverka det som kan påverkas och att acceptera det som inte kan påverkas (Brattberg, 2008).

Då ett stigma uppstår i den mentala interaktionen mellan individen och den ”generaliserade andre” och är en inre upplevelse (Goffman, 2011) så är det viktigt att uppehålla sig på detta psykologiska plan. En negativ innebörd, i den bemärkelsen att det inte reducerar stress finns av begreppet coping och kallas då passiv coping. Denna sorts coping består av omedvetna processer så som undvikande, katastroftänkande, ältande men även att ta till missbruk och minska ansträngningar för att hantera den stressande händelsen (Brattberg, 2008).

4 Tidigare forskning

4.1 Barn till frihetsberövade och stigmatisering

Forskning kring anhöriga till frihetsberövade är i svensk kontext väldigt begränsad. Dock har forskare börjat uppmärksamma hur barnen till frihetsberövade föräldrar påverkas av sin livssituation. En av dessa svenska forskare är Annelie Björkhagen, doktor i socialt arbete, som med sin avhandling ”*Mor i fängelse- mödrar och barn berättar. En analys av ungdomars resiliensprocess*” (2009) tar upp ämnet på allvar. Dessa barn upplever många gånger ilska, skam och sorg när deras förälder blir frihetsberövad och Björkhagen menar att den separation som ett frihetsberövande innebär skapar ”ett trauma hos barnet samtidigt som anknytningspersonen försvinner” (2009:19). Oftast anses häktningstiden, den tid som förfaller mellan anhållan och dom, som den allra svåraste tiden, då ovisshet och eventuella restriktioner skapar en svårighet i kontakten mellan barn och förälder (Björkhagen, 2009). Fortfarande finns inget exakt angivet antal om hur många barn i Sverige som har en förälder som är frihetsberövad¹. Björkhagens (2009) studie lägger även fram argumentet om igenkänningsfaktorns betydelse för barn med frihetsberövade föräldrar, där barn som lever i områden med mycket kriminalitet har lättare att undkomma skam och har lättare att prata om sin situation då det finns andra som lever likadant.

När det gäller den målgrupp som står i riskzonen för en eventuell stigmatisering så finns det tidigare forskning som argumenterar vikten av ett stöd för dessa människor (Phillips & Gates, 2010). De anhöriga i denna situation har själva inte begått något brott och har själva ingen kontroll över hur deras liv påverkas av att deras anhörige begår ett brott som genererar ett frihetsberövande men likväl står de inför en avsevärt stressfylld situation och det samhälleliga skyddet för dessa människor kan vara tvetydigt.

Joyce Arditti, professor i Human Development, har med sina kollegor Lambert-Shute och Joest (2003) gjort en studie som fasställer att en påverkan för anhöriga sker, då de menar att hela familjesystemet påfrestas av ett frihetsberövande av en familjemedlem. Hur väl, den kvarvarande föräldern, hanterar den nya familjesituationen är av betydelse för hur väl barnen anpassas till den, studier har visat att barnens anpassnings förmåga var relaterade till hur moderns familj- och

¹ Ungefärliga siffror från Kriminalvården från 2008 visar på antalet 10500 barn.

personliga resurser såg ut samt graden av stigmatiseringen av brottets art (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003). Andra studier (Wildeman & Western, 2010) från USA undersöker hur olika faktorer, så som en familjs utbildningsnivå och andra socio- ekonomiska faktorer påverkar barnen i denna livssituation. Studierna visar att fängelsestraff för en familjemedlem slår hårdare för de familjer som är mindre resursstarka.

Phillips och Gates (2010) behandlar stigmatisering utifrån denna kontext och listar stigmatisering som en av de största konsekvenserna för barn till frihetsberövade föräldrar. Dessa barn innehar själva inte ett stigma men upplever, tillsammans med många andra anhöriga som har ett nära samröre med stigmatiserade grupper, att de blir stigmatiserade. Detta på grund av att de är barn till personer som anses ha ett kännetecken som relaterar till stigmatisering (Phillips & Gates, 2010). Men de hävdar även att personer i stigmatiserade grupper inte alltid behöver få konsekvenser, så som låg självkänsla, social isolering eller psykiska problem då studier visar på att det även finns hög självkänsla hos många medlemmar av en stigmatiserad grupp. Individer som har ett dolt stigma kan få negativa psykologiska konsekvenser i situationer då risken för ett avslöjande finns hävdar Psykologen John E. Pachankis (2007). Detta stödjer argumentet om att social isolering kan uppstå, som en rädsla för avslöjande. Pachankis (2007) menar att dölja ett stigma leder till att individens ”sanna jag” inte får komma fram vilket kan leda till en känsla av att leva i en lögn och han anser att ett avslöjande resulterar i en större självacceptans för individen.

4.2 Coping och stöd

I avhandlingen av Annelie Björkhagen (2009) diskuteras skyddande faktorer i relation till andra studier som gjorts på familjer där frihetsberövandet bidrar till en påfrestning. Där det påvisas att ”det finns en koppling mellan socialt stöd och risken att utveckla depression” (Björkhagen, 2009:56). Begreppet stöd används som ett analysverktyg för att se hur denna faktor påverkar de anhöriga i deras process att hantera sin situation som anhörig till någon som är frihetsberövad men även om det har en inverkan på en eventuell stigmatiseringsprocess.

Att dra sig undan sociala kontakter där stigmat kan skapa stress för individen är ett vanligt sätt att hantera situationen på menar psykologerna Miller och Kaiser (2001), som har skapat ett teoretiskt ramverk för hur individer med stigma hanterar sin livssituation. De anser att ett utökat socialt stöd är en form av coping som hjälper individer att ta sig igenom stressfulla situationer på ett bra sätt, ”provide them with a way to express or vent their emotions, help them redefine the stressful event, or distract them from the event” (Kaiser & Miller, 2001: 87). Miller o Kaiser (2001) åsyftar att en stigma- relaterad situation inte heller behöver vara stressfull för individen om personen i fråga har adaptiva resurser för att hantera den potentiella stressfaktorn. Dessa adaptiva resurser kan inkludera

psykologiska, sociala, beteendemässiga, ekonomiska och utbildnings- tillgångar. Den adaptiva aspekten kan här översättas till den flexibla delen av aktiv coping. Att möta den stressfulla situationen med acceptans, förändring av tankesätt, problemlösning, känslomässig kontroll och att uttrycka sig hjälper dessa människor i sin situation (Miller & Kaiser, 2001).

Det har även påvisats att med stöd av och uppmuntran från familj samt med ett bra system för samhällsstöd kan en individ ta sig igenom svårigheter och hantera utmaningar på ett fungerande sätt (Björkhagen, 2009:56). I en studie av vuxna barn till missbrukare så framgår det att stöd i form av att träffa andra i liknande situationer bidrog till en känsla av trygghet som låg i igenkännandet (Banti & Petridis, 2011: 34ff). Igenkänningsfaktorn är ledande inom självhjälpgrupper så som Al-Anon (anonyma anhöriga till alkoholister) och Nar-Anon (anonyma anhöriga till narkomaner) (2012). Att träffa andra i samma situation eller att hitta ett utrymme där man känner sig accepterad verkar ha en lugnande och betryggande inverkan på individen, vilket medför en positiv verkan för självkänslan (Bryggan, 2012).

5 Metod och material

I detta kapitel redogörs vilken metod som använts för datainsamling och metodernas för- och nackdelar diskuteras. Urvalet av deltagare kommer att förklaras men även tillvägagångssättet för kontakt- och intervjutillfälle, samt en kort presentation av intervjupersonerna. Vidare diskuteras analysmetod samt studiens validitet och reliabilitet. Senare tas metodproblem som funnits upp för att efterföljas av diskussion av etiska överväganden.

5.1 Förberedelser

Då syfte med studien var bestämt gjordes användes sökmotorn Google där sökorden bestod av *anhöriga+ frihetsberövade*. Därefter gjordes sökningar i Lunds Universitets elektroniska databas Summon men även databasen SwePub, där sökorden var; *incarcerated parents, children+ prison coping, parents in prison, family imprisonment, family+ prison, prisoners spouses, stigma, shame*

5.2 Kvalitativ metod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ metod då jag är intresserad av att förstå en persons upplevelse av sin sociala situation samt hur individen uppfattar sin situation (Bryman, 2011). Tolkningsperspektivet som användas är fenomenologiskt, där man som forskare ”befattar sig med frågan om hur individer skapar mening i den värld de lever i” (Bryman, 2011:32) Fenomologin utgår ifrån tanken om att den sociala verkligheten har en mening för människor och att människor skapar sig en uppfattning om ”sunt förnuft”, tankar som de sedan grundar sina handlingar på (Bryman, 2011). Förståelsen av en människas livsvärld erhålls genom att se saker och ting utifrån individens perspektiv för att förklara vad som ligger bakom dennes handlingar. När det gäller stigmatisering så anser jag att det är av vikt att först förstå den anhöriges livsvärld för att kunna belysa hur deras liv påverkats av att deras anhörige är frihetsberövad.

5.2.1 Semistrukturerade intervjuer

Semistrukturerade intervjuer användes för att studera hur den anhöriges livssituation har påverkats. För att kunna svara på uppsatsens frågeställningar

upprättades en intervjuguide (se intervjuguide appendix 1) innefattade olika teman. Dessa teman grundar sig på de teoretiska utgångspunkter som redogjorts i kapitel tre. Tema utgår ifrån kärnkategorin stigma och består av känslor, relationer, isolering, skam samt stöd. Intervjun är styrd genom specifika frågor men intervjusituationen är öppen vilket ger ett större spelrum för både forskaren och intervjupersonen. Vidare ger metoden forskaren möjligheten att ställa frågor vid oklarheter men även för att erhålla ett djupare svar när forskaren känner att behov finns (Bryman, 2011). Genom att göra det får personen prata fritt och berätta sin upplevelse med egna ord utan att frågan styr för mycket (Bryman, 2011).

Om det finns faktorer som dyker upp under intervjuens gång som visar sig vara av vikt men inte har tagits med i intervjuguiden, kan det vara en god idé att låta personen tala vidare om detta då det kan visa på speciella omständigheter som kan vara viktiga att ta med i analysen. Då jag är intresserad av relationen mellan fängelsedom och hur de anhöriga uppfattar och upplever dess påverkan i deras livsvärld så ser jag att denna utgångspunkt är den bästa (Lantz, 2007). Genom att ställa frågor hur personen förhåller sig i relation till andra så kan faktorer gällande skam och isolering undersökas.

Olika frågor har ställts utifrån valda teman för söka svar på en eventuell påverkan men även för att skapa en förståelse av den subjektiva aspekten av situationen för att få en helhetsbild. Bakgrundsfrågor gällande *tiden före* frihetsberövandet ger möjlighet till jämförelse för att lättare kunna utröna förändringar som skett. Vidare är frågor gällande *känsloupplevelser* som intervjupersonen haft viktiga för att veta vilken känsla som kan ligga bakom individens beteende. Detta ger även en djupare bild av deras uppfattning om deras sociala verklighet. Frågor om *psykisk hälsa* och *socialt liv* belyser aspekterna om isolering, skam och känslor så som ångest, rädsla och osäkerhet. Frågorna kan förklara en reaktion eller ett beteende som kan analyseras utifrån kärnkategorin stigma. Frågor gällande *stöd* är vitalt för uppsatsen och begreppet används som analysverktyg för att svara på en av uppsatsens frågeställningar. För att veta vilken *självbild* intervjupersonen har finns frågor gällande personens syn på sig själv men även livet. Denna reflektion är viktig för studien för att kunna testa teorin gällande stigma med bakgrund till symbolisk interaktionism då bilden av sig själv – jaget ("Me" och "I") – är grundstenar i den. Avslutande frågor inbjuder den anhörige att dela med sig av erfarenheter och lärdomar men ger även möjlighet för intervjupersonen att berätta om sådant av betydelse för honom eller henne. Detta kan ses som en sista valideringsmetod för att säkra eventuell information som annars gås miste om.

5.3 Tillvägagångssätt

5.3.1 Inledande fas och test av intervjuguide

Den första kontakten med stödorganisationen Bryggan togs i december 2011 då jag förklarade mitt syfte om att undersöka situationen för barn vars föräldrar är frihetsberövade. Genom ordförande vid föreningen fick jag även kontakt med socionomen Annelie Björkhagen som skrivit en av de få avhandlingar som tar upp ämnet om barn med frihetsberövade föräldrar. Efter diskussion med henne så beslutade jag mig för att skriva om anhöriga till frihetsberövade med fokus på personer över 18 år.

Tre tester, varav en testintervju samt en pilotintervju, har genomförts. Det första testet gjordes genom att intervjuguiden skickades till en person som själv genomfört kvalitativa intervjuer. Frågorna granskades kritiskt för att upptäcka eventuella ledande frågor och sämre ordval, varpå intervjuguiden justerades något. Efter ändringarna testades guiden även i en intervjusituation för att upptäcka eventuella svagheter. Efter intervjun visade jag min guide med teman för personen för att testa graden av validitet. Ordningföljden för frågorna ändrades för att göra det bekvämare för intervjupersonen och frågor av känsligare karaktär placerades senare i guiden. Utfallet av dessa tester resulterade i ytterligare ändring av ord och meningar i intervjuguiden. Första testintervjun (se appendix 1), gav en medveten om vilka frågor som var svårbegripliga för intervjupersonen och ytterligare justeringar gjordes. Efter pilotintervjun (se intervjuguide i appendix 2) justerades intervjuguiden vidare och frågan gällande stöd återinkluderades medan frågan gällande styrka ströks (se intervjuguiden i appendix 3). Första testintervju samt pilotintervjun kommer att utgöra material i uppsatsen då merparten av frågorna var desamma och resterande svar är av stor vikt för uppsatsen.

5.3.2 Urval, deltagare och genomförande

Vid studiet av andra ämnen där känsligheten inte är lika hög kan tillgängligheten av informanter tänkas vara större. I denna studie har urvalet och urvalsmetoden blivit tämligen begränsad. Ett målinriktat urval är av metodisk art och innefattar ett försök att frambringa en överensstämmelse mellan forskningsfrågor och urval (Bryman, 2011). Angreppssättet för detta urval gjordes på olika sätt. Intervjupersonen för testintervjun fann jag genom kontakter i mitt sociala nätverk. Vidare gjordes ett kedjeurval då jag kontaktade stödorganisationen Bryggan och fick hjälp med att komma i kontakt med två intervjupersonerna. Ytterligare ett målinriktat urval gjordes genom att skriva en förfrågan i form av ett inlägg på facebook- gruppen *Föräldrarskapet- Mot kriminella gäng och droger*. I inlägget redogjorde jag mitt syfte samt deklarerade intervjuans anonymitet. Det genererade ett svar från ytterligare en informant som utgjorde studiens fjärde intervjuperson. Tre intervjuer tog plats i informanternas hemmiljö och den sista tog plats hemma

hos mig. Att intervjua personerna i hemmiljö gjordes för att de skulle känna sig så trygga som möjligt med intervjusituationen. Alla deltagare är kvinnor.

5.3.3 Presentation av intervjupersoner

Testintervju: Anna

Kvinna, 38 år. Högskoleutbildad inom naturvård och arbetar med detsamma. Anna var 24 år när hon hade ett samboförhållande med en man som blev dömd till fängelse. Hon var medveten om hennes sambos kriminella aktiviteter. Hon valde att avsluta relationen ca ett år efter domen. Idag är hon gift med en annan man och har ingen kontakt med sin före detta sambo.

Pilotintervju: Margareta

Kvinna, 58 år. Högutbildad inom humaniora samt samhällsvetenskap och arbetar med människor. Har en son i 20-års ålder som avtjänat två fängelsestraff. Sonen är idag inte frihetsberövad. Hon var delvis medveten om hennes sons kriminella aktiviteter. Margareta har vuxit upp med alkoholmissbruk inom familjen. Hon har själv inget missbruk men hennes son har själv ett missbruk, han är idag nykter.

Intervju 1: Lena

Kvinna, 40 år. Högutbildad inom pedagogik och arbetar inom detsamma. Lena var gift och har tre barn med en man som blev dömd till ett långt fängelsestraff som han fortfarande avtjänar. Hon var helt omedveten om hennes mans kriminella aktiviteter. Hon tog beslut om skilsmässa när brottet uppdagades. Lever idag själv med sina tre barn och har fortsatt kontakt med sin före detta make.

Intervju 2: Lisa

Kvinna, 25 år. Avslutat studier på Komvux. Har vuxit upp i en kriminell familj och är före detta missbrukare med en nykterhet på två år. Har haft en styvfar som varit frihetsberövad. Hon har även varit gift och har barn med en man som blivit dömd till fängelse flertal gånger. Hon tog beslut om skilsmässa i samband med att hon blev nykter. Hon var medveten om de kriminella aktiviteter som pågick i hennes familj.

5.4 Analysmetod

Svaren från intervjuerna har transkiberats i sin helhet och ordagrant. De har sedan analyserats med utgångspunkt i *Grounded Theory* (Bryman, 2011). Grounded Theory innebär att använda en selektiv kodning på grundval av en kärnkategori (Bryman, 2011). Stigma avser här kärnkategorin då det är ett centralt fokus i studien. Denna kärnkategori har sedan systematiskt relaterats till andra kategorier för att försöka validera dess relation till varandra (Bryman, 2011). Andra kategorier som analyseras i relation till kärnkategorin stigma är: individuella

förutsättningar, coping, stöd och skam. En kritik av metoden relaterar till forskarens objektivitet som kan vara svår att bevisa då samhällsvetare ofta har en förkunskap som kan påverka valet av kategorier eller begrepp i en studie (Bryman, 2011). Men i kontrast till detta menar många forskare att det ska finnas en medvetenhet och öppenhet inför existerande begrepp och förklaringar inom diskursen. Vilket medför tydlighet och koppling till tidigare forskning (Bryman, 2011)

5.5 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Den interna validiteten avser tillförlitligheten av studien, om de slutsatser, som dras från resultaten, håller utifrån de begrepp som valts för analysverktyg. Validitet grundar sig i frågan om studien har undersökt det som inledningsvis har sagts ska undersökas (Bryman, 2011). Eftersom semi- strukturerade intervjuer tillåter intervjuaren att ställa följdfrågor vid intervjutillfället och den flexibilitet som detta medför anses studien innefatta en hög intern validitet. Extern validitet, som gäller studiens generaliserbarhet, är svår att uppnå inom kvalitativ forskning, då fallstudier och begränsade urval försvåras (Bryman, 2011). Likaså gäller för denna studie.

Extern reliabilitet i kvalitativ forskning rör replikationen av undersökningen. I detta fall är det svårt då det inte finns en möjlighet att hitta två upplevelser som är identiska med varandra, då den sociala miljön hos personer varierar (Bryman, 2011). Tiden som löper mellan den faktiska händelsen och den senare reflektionen påverkar även. Replikationssvårigheterna kan dock motverkas genom att visa på korrelation till tidigare forskning, vilket kan förstärka reliabiliteten (Bryman, 2011).

5.6 Metodproblem

Att få till stånd intervjuer med tillräckligt antal intervjupersoner har varit den största utmaningen i genomförandet av denna studie. Ämnets känsliga natur verkar vara en stor anledning till detta. Bristen på stödgrupper och tidigare forskning har även medfört att urvalet varit trögt då inga specifika grupper har kunnat kontaktas för medverkan.

5.7 Etiska överväganden

De etiska överväganden som gjort både före och under skrivandet av denna uppsats följer Vetenskapsrådets (2011) riktlinjer som återfinns i en sammanställning av forskningsetiska principer. Då studiens empiri till största del grundas på individers personliga upplevelser av känsliga situationer, så var det viktigt att dessa skulle känna trygghet när intervjun tog plats. De etiska principer som följts är informationskravet som kräver att forskaren ska informera ”berörda personer om undersökningens syfte” (Bryman, 2011:131), de ska vara medvetna och informerade om att deras medverkan är frivillig och att denna medverkan bestämmer de själva över genom ett samtycke (Bryman, 2011). Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter om personer som deltagit och ingår i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet så att obehöriga inte kan komma åt dem (Bryman, 2011:132). Sista kravet avser nyttjande och fastställer att de uppgifter som samlats in om enskilda personer endast får användas för forskningsändamålet (Bryman, 2011:132). Inledningsvis i intervjuguiden har jag inkluderat denna information och även ändrat alla uppgifter som kan kopplas till personerna.

6 Resultatredovisning

I nedanstående kapitel redogörs de resultat som framkommit av genomförda intervjuer. Resultatet redovisas under fyra kategorier; individuella förutsättningar, coping, stöd samt skam. Intervjupersonernas svar kommer att ställas emot varandra så eventuella skillnader kan visas för att i uppsatsen senare del analyseras.

6.1 Individuella förutsättningar

Den här delen tar upp hur de anhöriga upplevt att frihetsberövandet påverkat dem. De individuella förutsättningarna har tagits med för att visa på den subjektiva bilden av situationen för att ge en helhets bild. De individuella förutsättningarna innefattar: upplevda känslor, yttre omständigheter (praktiska omställningar och ekonomiska förhållanden), social påverkan samt inre påverkan, självbild och förändrade värderingar. Det finns forskning (Wildeman & Western, 2010) som visar på att individuella förutsättningar kan spela roll i för hur väl en person möter en påfrestande situation; exempelvis en anhörigs frihetsberövande och en eventuell stigmatisering. Dessa förutsättningar kommer sedan att analyseras i relation till varandra i kapitel sju, med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna.

6.1.1 Känslor

Känslor som uppstod, i relation till frihetsberövandet, varierade mellan intervjupersonerna. Dock påvisar svaren att ingen av dem gick oberörda genom situationen. De uttrycker följande i intervjuerna:

”Jag blev ARG. Det är klart att han skulle ha fängelse det säger ju sig självt men samtidigt blir man ändå arg på systemet för att det gör som det gör”. [...]”Sorgsenhet och ilska och skam. Kilovis med skam” (Anna).

”Det var, efter sådan kamp så var det en sådan chock så jag kunde inte ta in det. Det var ju så överkligt innan man visste vad det var”. “[...] var helt alltså, hur ska jag säga? Jag var helt förstörd” (Margareta).

”Och det var ridå ner. För jag förstod ingenting och först så trodde jag att det var någon som ringde och skämtade med mig”. ”Det var så snurr i huvudet”. ”Så jag blev otroligt chockad över detta och förstod inte vad det kunde röra sig om” (Lena).

"För mig var det en form av befrielse när han åkte fast. För kaoset försvann lite" (Lisa).

Starka känslor som sorg, ilska, skam, chock men även befrielse, upplevdes av de anhöriga. Resultaten stödjer tidigare studier (Björkhagen, 2009) som visar på att ilska, skam och sorg ofta är nära sammankopplat med ett frihetsberövande. Häktningstiden anses vara den svåraste tiden, något som tidigare studier (Björkhagen, 2009) inom ämnet även vittnar om. Margareta upplevde att frihetsberövandet påverkade henne mycket. Hon säger att hon ofta hade ångest och kände stor oro för sin son, något som hon även upplevt tidigare under sonens uppväxt då han var mobbad och väldigt utsatt.

"Man reagerar ju först på en jättelång häktningstid, då vet man ju ingenting. Det är liksom som ett eget tillstånd". " [...] det är så sjukt tillstånd, att inte kunna kommunicera, att inte göra något" (Margareta).

Även Lisa och Lena kände en lättnad när häktningstiden var över och domen föll. Lena fick inte veta något innan dess och hon fick läsa sig till vad som skedde i hennes liv via tidningar, vilket hon uttrycker som väldigt jobbigt.

"Det var givetvis fruktansvärt jobbigt att han blev dömd för någonting." [...] "Samtidigt som det var en lättnad, för äntligen så var den pärsen över, för det var nog de värsta sju månaderna i mitt liv" (Lena).

"Min upplevelse är att mellan anhållningen och rättegången och domen är avlagd, då är det fortfarande kaos. Men när domen är avlagd så blir det som ett lugn i hela kroppen. "Bra då vet jag var han är, vad han gör". Nu kan vi landa liksom" [...] "[d]et är jättemycket kaos att leva i fängelse, häkten, anhållning... Alltså häktesförhandlingar, rättegångar, överklagan. Alltså det är en ständig stress och press, du vet aldrig om han kommer hem eller inte kommer hem. Och det är en jättestor stress" (Lisa).

Lisa hade svårare att svara på frågan om känsloupplevelse vilket förklaras med att hon då befann sig i ett aktivt drogmissbruk och ökade sin konsumtion av droger i samband med att hennes man frihetsberövades. Lisa upplevde även en känsla av tomhet. Likaså Anna uttryckte att ensamheten varit svårast att hantera:

"Jag kan inte riktigt svara på vilka känslor det genererade för jag var aktiv, så jag hade väl inte så mycket känslor runt det. [...] När han gick in, det var väldigt tomt i början, väldigt, väldigt tomt. När allt det praktiska var fixat och hela den biten så var det väldigt tomt när kaoset försvann ju. Och där satt jag med min lilla bebis och det var rätt mycket ångest i det. Jag använde rätt mycket på det. [...] Samtidigt som det var en befrielse. Så det är lite dubbla känslor" (Lisa).

”Egentligen var det ensamheten, när den andra halvan i relationen försvinner bara så där på en timme liksom. Så det är det som varit svårast” (Anna).

6.1.2 Praktiska omställningar och ekonomiska förutsättningar

Praktiska omställningar och ekonomiska förutsättningar visar på skillnader mellan intervjupersonerna. Anna säger att fängelsesdomen inte påverkat henne varken socialt eller psykiskt. Hon menar att den största påverkan var den praktiska omstruktureringen hon var tvungen att göra då fängelsesdomen innebar att ena halvan av hushållsinkomsten försvann. Hon fick flytta i från lägenheten hon bodde i och avsluta abonnemang som hon själv inte kunde ha. Även Lisa fick stora problem med sin ekonomi och de uttrycker det så här:

”Det gjorde det då, inte i det långa loppet men då för allting kostade ju mig mer efter det bara var en inkomst, dyr lägenhet och så. Så det är klart att just då påverkade det, det var därför jag fick flytta” (Anna).

”Mycket, jättemycket, alltså extremt mycket. För då var det bara jag, då var jag tvungen att fixa det själv [...] så satt jag där med ett barn och var tvungen att fortsätta dra in lika mycket pengar dels för mitt missbruk och sen plus hyra, räkningar, el, mat hela den här biten också. Så givetvis påverkade det mig jättemycket ekonomiskt”(Lisa).

De praktiska omställningarna anser även Lena vara omfattande. Det tog ett år innan alla praktiska saker hade ordnats men hennes ekonomiska situation tillät henne att bo kvar. En bodelning gjordes och en ansökan om skilsmässa lämnades in. Lena ansökte även om ensam vårdnad om barnen. Margareta upplevde ingen praktisk omställning men hennes ekonomiska situation påverkades i förlängningen då hon hade svårt att koncentrera sig på arbetet vissa dagar och sjukskrev sig då:

”Ja men det påverkade inte så mycket, han bodde ju hemma fortfarande då. Alltså han var ju skriven hemma. Men det var väl mest att mitt psyke påverkades egentligen mer”(Margareta).

”Jag tror inte någon förstår hur mycket praktiska saker det är kring en sådan här situation”(Lena).

6.1.3 Social påverkan

Hur det sociala livet påverkades för intervjupersonerna är väldigt individuellt då deras sociala miljö inverkar liksom deras sätt att hantera sin livssituation i relation till omvärlden. Nedan kommer deras upplevelse att redogöras för att sedan bearbetas i analysen.

Lena upplevde att hon blev väldigt instängd i huset på grund av att hon nu var ensam med tre barn vilket medförde att det var svårt att odla ett umgänge. Hon säger att situationen även försvårade hennes möjligheter att träffa en ny man. Genom att berätta anledningen till den ensamma vårdsnaden om barnen så upplevde hon att hon även berättade sin före detta mans historia, något som hon inte var bekväm med. Även Margareta upplevde att hennes sociala liv påverkades:

”Det påverkade mig jättemycket. Ja eftersom jag hade varit utbränd och blivit helt sjuk av allting. Det var liksom inga som förstod det var ganska, ja blir ju så att jag pratar inte med någon. Jag sa inte det till min bästa vän först” (Margareta).

Lisa uttryckte att hon levde i en kriminell värld med kriminella människor som således bidrog till att hennes sociala liv inte påverkades:

”Alltså jag var ju aktiv narkoman då, vilket innebar att jag bara umgicks med människor som bara levde i den världen. Och då är det, det mest normala som finns” (Lisa).

6.1.4 Inre påverkan: självbild och förändrade värderingar

En inre påverkan har även uttryckts av intervjupersonerna. Deras självbild har i vissa avseenden förändrats vilket har bidragit till större självinsikt. Margareta menar att hon upptäckt sidor hos sig själv som hon relaterar till hennes uppväxt. Den största insikt hon gjort är upptäckten av det sociala arv som hon bär med sig från att ha växt upp i en familj med missbruksproblematik.

”Man måste fatta att man har det. Då måste man ju bli bättre på att erkänna det och tackla det istället för att rusa i skräck[...]”.

” [...] som en väldigt orädd person och väldigt öppen, av det här bli väldigt sluten. Och som jag förstår det... är just den här medärvda skräcken och skammen” (Margareta)

Lena uttrycker att hon har insett sin styrka. Även hon kopplar tillbaka detta till hennes uppväxt:

”[J]ag har blivit mer hårdhudad på ett sätt. Lite kallare, kan distansera mig till mina egna känslor på ett sätt. Stänga av.”

”[j]ag har väl alltid sett på mig själv som en stark person som klarar det mesta jag ställs inför och det fick jag bevis på här då. [...] jag är ju uppvuxen med att man kan egentligen bara lita på sig själv. Det kan jag väl känna att det har aktualiserats även under denna händelsen [...]” (Lena).

Tillitsproblem är någonting Margareta, Lena och Lisa upplever men på olika vis. Även om det finns skillnader så finns det även likheter. Margareta och Lisa uttrycker sin syn på rättsväsendet:

”Alla ljuger i den där branschen, både de som står på fel sida och de som är på rätt sida är min erfarenhet eller att man får tänka så, att man inte ska vara säker på att någon av dem pratar sanning” (Margareta).

”Jag har ju inget förtroende för det överhuvudtaget, de har behandlat oss väldigt illa som familj också. [...] De anser att du tillhör en viss typ av klientel av människor. [...] Känslan hos mig är lite att vi inte har rätt att använda oss av ett rättssystem, vi har i princip av sagt oss den rätten, genom det livet han har valt att leva (Lisa)”.

Lena erfar att hon själv har en bristande tillit till människor på grund av vad som skedde. Denna tillitsbrist har ingen direkt koppling till frihetsberövandet utan är ett resultat av hennes förre detta mans val. Hon uttrycker dock en aspekt som kan ses som en individuell förutsättning och som är av vikt för senare analys:

”[...] sveket mot mig som person har jag haft lite svårare att hantera. Och det tror jag fortfarande jag har svårare att hantera” (Lena).

Resultaten ovan visar att det finns individuella förutsättningar som gör sig gällande i situationen; känslor som uppstod, praktiska omställningar och ekonomiska förutsättningar men även social och inre påverkan. Resultaten stödjer tidigare studier (Björkhagen, 2009) om vilka känslor ett frihetsberövande kan generera. Resultaten stödjer även antagandet (Björkhagen, 2009) om att häktningstiden anses som den allra svåraste tiden under frihetsberövandet eftersom kontakt med den anhörige kan vara svår att upprätthålla. Bristande information om situationen skapar även oro och ångest under denna tid. De känslor som intervjupersonerna uttryckt kan här ligga till grund för deras handlingar. Tidigare erfarenheter, som är en del av intervjupersonernas individuella förutsättningar, kommer tas i beaktande i den senare analysen. Resultaten som redogjorts för ovan visar att frihetsberövandet påverkade de anhöriga på många olika vis. Vad som inverkar och styr denna påverkan kommer att analyseras i kapitel sju.

6.2 Coping

Tidigare forskning (Kaiser & Miller, 2001) påvisar att beteende och tankemönster kan påverka hur hög grad av stress en stigmarelaterad situation kan innebära för en individ. Kategorin utgår från intervjupersonernas tankeprocesser och

handlingar. Dessa identifieras som coping där både passiv och aktiv coping kommer att redovisas.

6.2.1 Aktiv coping

Aktiv coping handlar om att ha ett flexibelt och framåtriktat tankesätt och beteende. Det innebär även att fokusera på saker som kan påverkas och samtidigt tillämpa acceptans inför situationer som ligger bortom kontroll. Aktiv coping ses även i individens öppenhet och i förmågan att söka stöd i sin sociala omgivning (Brattberg, 2008).

Öppenhet gentemot den sociala omgivningen varierade mellan intervjupersonerna. Anna, Lena och Lisa sökte alla tre stöd hos sina familjer och sociala nätverk. Margareta har däremot haft svårigheter att använda sig av aktiv coping.

"För de närmsta. De som står mig närmast. För andra var det idel lögner" (Anna).

"Och då ringde jag även den äldsta sonens fröken, de andra gick ju fortfarande hos dagmamma och jag ringde henne" (Lena).

Lena har använt olika sätt att hantera situationen på, vilka visar på aktiv coping. Hon säger inledningsvis att hon beslutade sig för två saker som hon anser har varit avgörande:

"Är detta sant är vårt äktenskap över och det andra var att: Nu blir du kvar på dina fötter, för om du rasar nu har barnen ingen" (Lena).

Hon gick till arbetet som vanligt varje dag och berättade vad som hänt för barnen kort därefter. Hon berättade även om sin och barnens nya situation för människor omkring henne då hon menade att:

"Vi har ingen skam och skuld i detta och har ingen anledning att vara tysta". "Och där var min strategi att jag talar om precis som det är [...]" (Lena).

Hon berättade även för sin chef och hennes dåvarande handledare. När hon skulle lösa lånen på huset berättade hon som det var för banken. Hon har även berättat om sin situation på föräldramöten och på informationsmöten för statliga myndigheter. Att hon har varit öppen om sin situation har varit en av hennes strategier. Hon uttrycker detta vid flertalet tillfällen:

"För det här är en sådan grej, det går inte att lägga locket på. Så därför kände jag att det var viktigt att barnen fick prata med vem de ville om detta" (Lena).

”Prata med mig om det är någonting, den här situationen har jag och mina barn och jag behöver många kloka vuxna omkring så därför tog jag det direkt med alla där och då” (Lena).

”[...] att jag skulle vara vuxen i detta, jag ska inte ta ut detta på... Jag ska göra allting rätt...” [...]”[h]ela tiden lyfte ett steg och tittade på det utifrån [...] (Lena)”

Hon bestämde sig att hon skulle lägga sin energi på det som kunde påverkas och började motionera för att fylla på med ny kraft. Hon sökte även kunskap för att bättre kunna förstå sig själv. Dessa tankar och beteende anser hon ha hjälpt henne mycket:

”[d]et jag kunde påverka, så jag tog aldrig de här ”varför”-frågorna, jag satt inte här hemma och hade ångest över varför han gjort så här och vad som hade hänt. För jag vet att sådana frågor kunde jag inte få svar på. Utan fokus på vardagsverksamheten på barnen och jobb. Jag har valt att se de positiva sakerna och bygga vidare på det som ändå finns som är positivt runt omkring” (Lena).

”[j]ag tänker inte bete mig som ett offer. Idag kan jag vara ledsen [...] men i början tillät jag mig inte att vara det” (Lena).

”Jag tror redan de första dagarna så gick jag in och läste på om den här krisens fyra faser”. ”Titta på vad teorier säger om detta och läsa på när man står inför något nytt” (Lena).

Lena är den av intervjupersonerna som har använt aktiv coping mest så som påvisat i citaten ovan. Lisa har även använt sig av detta i situationens första skede vilket hon förklarar som ett inlärt beteende:

”Ringa häkten, ringa arresten, centralvakten, advokater alltså dela det här. [...] Och det är ett inövat mönster på något sätt vad man gör när det händer och det är så sjukt. [...] Och det är jag inlärd från sen jag var barn” (Lisa).

”Det här måste jag lösa!” [...] ”Ok, nu sitter jag här själv och ska göra det ett tag och hur ska jag lösa detta liksom”? (Lisa)

Att söka hjälp kan även ses som en form av coping då det är en ansträngning som individen gör för att klara av en stressfylld situation (Brattberg, 2008). Anna sökte stöd hos familj och vänner, Lena tog emot hjälp av sin arbetsgivare men sökte även stöd i familj och sitt sociala nätverk. Lisa fick stöd av sin familj men sökte även stöd för sin dotter genom att kontakta socialen och fick hjälp av Barn och Ungdoms Psykiatri (BUP). Margareta sökte senare styrka i form av att gå till en andlig healer som hon uttrycker gav henne mycket. Hon sökte sedan även stöd hos stödorganisationen Bryggan.

"[...] jag har insett att detta inte är en normal situation, för vissa grejer behöver man hjälp kring och då har jag gjort det[...]"(Lena).

"Jag tror det var då jag ringde Bryggan. För att fråga... Jag ville nog mer prata med någon annan som hade varit med" (Margareta).

6.2.2 Passiv coping

Den passiva delen av coping kännetecknas genom tankesätt som är negativa. Tänkandet innebär ofta ältande av saker som ligger bortom individens kontroll. Beteendet som följer präglas av undvikande strategier då individen undviker att möta situationen. Förnekande, distansering samt flykt i arbete, droger eller alkohol kan vara exempel på en passiv copingstrategi (Brattberg, 2008).

Detta kan återfinnas i Margaretas sätt att hantera sin livssituation i och med sonens frihetsberövande. Hon uttryckte även att hon kände att det inte fanns någon som kunde förstå henne. Margareta påvisade även en passiv copingstrategi då hon valde att inte berätta för sina vänner när polisen, vid ett tillfälle, sökte hennes son under vännernas besök i hennes hem. Hon säger att hon slöt sig istället för att vara öppen. Lisa påvisade även sådana strategier då hennes drogmissbruk accelererade efter hennes makes frihetsberövande. De uttrycker det som följer:

"[...] Man reagerar olika, jag blir så här... När det hände så är jag så att jag går in i ett rum och vill inte att någon ska komma i närheten" (Margareta).

"Jag kunde inte ta in det, jag kunde inte prata med någon, jag sa det inte till någon" (Margareta).

"Kanske inte orkade med reaktioner när folk inte hade varit med om det" (Margareta).

"Jag kan ju inte lägga mig ner och ge upp. Men det är ju ett sätt att ge upp om man börjar använda droger" (Lisa).

Ovan framkommer olika strategier som intervjupersonerna valt att hantera situationen med. Det framkommer även att intervjupersonerna reflekterar över sitt beteende och kopplar det till deras uppväxt. Både Lisa och Margareta nämner detta i intervjuerna och uttrycker att de upplevt det som ett inlärt beteende. Detta speglar Brattberg (2008) analys och kommer att diskuteras vidare i kapitel sju.

6.3 Stöd

Socialt och familjestöd har visats vara viktiga för anhöriga i dessa situationer. Bland annat uppmärksammar Kriminalvården behovet av stöd för anhöriga på sin hemsida (2012). Även stödorganisationen Bryggan uttrycker att det finns ett stort stödbehov för både barn och vuxna som är anhöriga till frihetsberövade personer. Resultaten från de intervjuer som har gjorts bekräftar, även de, behovet. Socialtjänstlagen (SoL 2001: 453) fastställer dock inget krav för stöd till anhöriga till frihetsberövade. Igenkänningsaspekten som finns i olika fristående stödgrupper visar ge stort stöd enligt tidigare studier samt vittnesutsagor från anhöriga (Banti & Petridis, 2010). Nedan kommer det stödet som intervjupersonerna haft och dess betydelse för dem att redovisas.

6.3.1 Socialt och familjestöd

Stödet som Anna hade att tillgå bestod av hennes närmaste familj och vänner. Stödet bestod av samtal och gav en känsla av trygghet genom att de alltid fanns där för henne. Lisa och Lena upplevde även de ett stort känslomässigt och praktiskt stöd från sina familjer och sina sociala nätverk. Lena uttrycker även att hennes arbetskamrater och chefer gav henne mycket stöd. När Lisa växte upp så fick hennes mamma även hjälp från det kriminella nätverk som hennes styvfar ingick i. Detta kan läsas i följande intervjuutdrag:

”Och rent praktiskt, hade jag inte haft mina föräldrar så hade jag inte kunnat fortsätta att göra karriär eller fortsätta göra mina doktorandstudier och vara borta två dagar i veckan. Och åka på konferenser och skrivarveckor och allt vad som händer. Med dem som vår utökade kärnfamilj idag så kan jag ju fortsätta ganska mycket som vanligt det hade jag inte kunnat annars” (Lena).

”Alltså vi hade ... (det kriminella nätverket) som han tillhör. Och där vet jag att min mamma fick ekonomisk hjälp. Och vi åkte ut till ett par vänner till mina föräldrar som också tillhörde..., alltså var där emellanåt, jag och mina syskon” (Lisa).

”Det har betytt jättemycket. Det har hållit en uppe liksom (Anna)”.

Frågan gällande stöd fanns inte med vid intervju med Margareta utan inkluderades efteråt, varpå frågan om var styrka hämtats togs bort. Det medför en skillnad som kan göra sig gällande och ska uppmärksammas.

I kontrast till de andra intervjupersonerna ringde Margareta till stödorganisationen Bryggan då hon ville prata med personer som varit med om liknade situationer och kunde förstå henne. Då Bryggan inte kunde erbjuda henne det stöd hon sökte valde hon att berätta för sina närmaste vänner och fick även styrka i form av andlig healing. Hon säger att det gav henne styrka och innebar att det stärkte henne själv. Det har hjälpt henne att klara av att gå igenom det som inträffade.

6.3.2 Myndighets-, organisations- och professionellt stöd

Lena har varit den som har erhållit mest stöd av intervjupersonerna. Hon hade i inledande fas kontakt med en tullkriminalare som utgjorde ett, som hon upplevde det, stort stöd. Hon uttrycker följande:

”[j]ag vet faktiskt inte var jag hade varit utan honom, för han gav mig råd, var jag skulle ringa[...], han gav mig många tips och råd och bara det här med att ringa varje vecka för att fråga: Hur är det med dig? Hur går det nu? Är det något speciellt som du står inför nu?”(Lena)

Socialtjänsten kopplades även in då tullkriminalaren kontaktade dessa för att uppmärksamma dem på att det fanns en familj som kunde behöva deras hjälp och stöd. Lena kallades till ett möte där eventuellt behov av hjälp och stöd diskuterades. Just då behövde Lena inte någon hjälp men sökte senare denna för sin äldsta son. Men på grund av hennes ekonomiska ställning och sociala nätverk så kunde inte socialtjänsten gå in och hjälpa dem. Genom hennes arbete fick hon dock gå i stödsamtal. Hon beskriver betydelsen av detta nedan:

”Det har framförallt betytt att jag haft någon att bolla tankar med och jag har sett vilka strategier jag själv har använt, vad jag får ut av det och vad det kostar mig” (Lena).

Även Lisa fick hjälp av socialtjänsten och fick stöd genom en avdelning för BUP. Där fick hon stöd i sin föräldraroll och även då de inte var specialiserade på att ta hand om familjer där den ena föräldern var frihetsberövad upplevde hon ett stort stöd. Hon säger att det gav henne styrka att våga ta sitt ansvar som mamma och inse vad det ansvaret innebar. Hon uttryckte det så här:

”[j]ag kunde fokusera mer på min dotter än på själva kaoset, att jag kunde fokusera mer på henne och ge henne det hon behövde och någonstans hitta fokus i det. [...] det gav mig jättemycket för mina familjerelationer har varit så skeva och jag ville inte föra över det på min dotter [...]” (Lisa).

”Där och då hade det nog varit svårare utan ... [instansen] kan jag säga”(Lisa).

Ett indirekt stöd för Lena var de samtal som hennes son hade med skolans kurator. Hon betonar vikten av stöd så här:

”Att man har någon vuxen att prata med som har sett det här från utsidan och som själv inte har någon känslomässig inblandning”(Lena).

Hon fick även råd och tips när hon ringde stödorganisationen Bryggan. De kunde dock inte erbjuda henne plats i en stödgrupp då detta inte var tillgängligt.

6.4 Skam

Stigma utgör kärnkategorin i uppsatsen och är ett begrepp som diskuteras av flera författare (Goffman, 2011). Teorier som behandlat detta lyfter särskilt fram risken för att ett stigma kan överföras till individen som finns i den stigmatiserades sociala närhet. Detta sker genom det sociala band som finns dem emellan (Goffman, 2011). Ett begrepp som är nära förknippat med stigma är skam. I relation till stigma används begreppet för att förklara en av stigmans mekanismer som uppstår genom en inre process som sker i individen (Goffman, 2011). Med bakgrund i detta, är det av vikt att belysa begreppet för att kunna ta reda på om intervjupersonerna upplever skam och var denna skam har sitt ursprung. Ytterligare anledning till varför begreppet skam har valts är de resultat som den första testintervjun frambringade. Det framgick då att intervjupersonen Anna tidigare upplevt en stor skam vilket bidrog till att jag intog en föreställning om att skam alltid var närvarande för dessa anhöriga. Resultaten av de senare intervjuerna motbevisade detta. Det blev då tydligt att orsaken till denna skillnad var viktig och behövde undersökas vidare.

6.4.1 Skam med ursprung i tidigare erfarenheter - ”Me”

Anna berättade att en av hennes första känslor som hon upplevde i relation till sin sambos frihetsberövande var skam. Samtidigt uttryckte hon varför hon inte berättade för andra människor om sin situation:

”Kilovis med skam”(Anna).

”Därför att jag skämdes. Jag skämdes!”(Anna)

På frågan om vad hon kände skam inför, svarade hon:

”För jag har valt en människa som inte vet vad rätt och fel är. Det är ändå det, det handlar om”(Anna).

Margareta hade svårt för att berätta för sin omgivning om sin sons situation och hade själv aningar om varför det var så. Hon berättade även att hon insett saker om sig själv som hon kopplar till sin uppväxt.

”Jag tror det har att göra med... så som jag ser det nu, så långt efter, hela den här alkoholistfamiljen och saker som hänt förut, förhållandet till min familj och att alla som jag känner är så välartade”(Margareta).

[...] människor uppfattat mig som en väldigt orädd person och väldigt öppen, av det här bli väldigt sluten och som jag förstår att det är just den här medärvda skräcken

och skammen”[...] ”Att jag kom på att jag var så rädd då, och skämts så mycket”(Margareta).

6.4.2 Skam med ursprung i normer - ”Den generaliserade andre”.

Lisa upplevde inte någon skam initialt men uttryckte att hon börjat reflektera över sitt liv sedan hon blev drogfri. Hon sade även att hon upplevt att hennes dotter har en helt annan känsla av skam än vad hon själv hade som barn. Lena har inte heller upplevt skam men känner att hennes föräldrar gör det. Uttalanden som gjorts av Lisa och Lena talar dock för att det finns en medvetenhet om att skam ofta är närvarande i anhörigas situation.

”Sen har jag aldrig sett ner på mig själv, för jag har nog inte haft vett till att göra det ens utan jag har försökt att hålla en sådan hög fasad som möjligt för att det ska synas så lite som möjligt utåt sett. Men den ångesten har ju kommit sen när jag blev clean. Vad är det för liv jag levit? Vad är det för liv jag utsätter mina barn för?(Lisa)”

”Men för dem är detta en skam. Och det är en skam för oss allihop och jag ser det inte så, för vi har inte gjort något fel. Så det är ingen skam för oss och det är ingen skam för dem”(Lena).

”De anser att du tillhör en viss typ av klientel av människor.[...] Känslan hos mig är lite att vi inte har rätt att använda oss av ett rättsystem, vi har i princip av sagt oss den rätten, genom det livet han har valt att leva (Lisa)”.

”För det är så pass skam- och skuldbelagt detta så om man själv lägger locket på så får man det jättejobbigt tror jag, man måste försöka att öppna för annars tror jag man blir otroligt isolerad på det sättet”(Lena).

Dessa resultat kommer i nästkommande kapitel att analyseras med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna, där skillnaderna mellan intervjupersonernas svar kommer utgöra primärt fokus för att söka svar på om en stigmatisering är närvarande.

7 Analys

I resultatredovisningen blir det tydligt att det finns skillnader i hur intervjupersonerna har känt och handlat. Nedan kommer de mest framträdande förhållandena att studeras närmare för att förklara frihetsberövandets påverkan för de anhöriga. Genom att analysera de övergripande kategorierna kommer svar att ges om en inre stigmatiseringsprocess har skett inom intervjupersonen, i relation till den anhöriges frihetsberövande. Utifrån resultaten kan en stigmatiseringsprocess, i relation till de olika kategorier, utläsas. De fyra kategorierna är vad som påverkar processen (se figur i appendix 4) Nedan följer förklaring för denna påverkan.

7.1 Individuella förutsättningar

7.1.1 Känslor

Alla intervjupersonerna upplevde känslor så som chock, sorg, ilska och rädsla i relation till sin anhöriges frihetsberövande. Dessa känslor tolkas som en direkt konsekvens av frihetsberövandet och talar tidigt för att rättens agerande påverkade mer än den person som frihetsberövades. I Annas fall uppstod även skam som ett direkt resultat och är den enda som initialt, utifrån intervjuvärdens, upplevde detta. Utifrån Mathiesens (2005) definition av ”verkning”, som en medveten eller omedveten tankeprocess i relation till hur lagen verkar i individer, kan skammen som Anna upplevde tolkas som en verkning av rättens utförande. Hennes skam uppkom således som en verkning av hennes sambos brott mot samhällliga normer som rättsväsendet straffade. Dock kan detta inte fastställas vid första anblick utan vidare analys av skammen behöver göras, vilket sker i fjärde analyssektionen av detta kapitel.

Margareta upplevde att hennes psyke påverkades väldigt negativt och hon hade ofta en stark känsla av oro, skräck och chock. Margareta hade även en individuell förutsättning som kan ha påverkat hennes handlingar och känslor i den givna situationen. Under sin sons uppväxt var han väldigt utsatt och mobbad och hon berättar att hon alltid kämpat väldigt mycket för sin son och ofta haft en oro för hans välbefinnande. Känslorna som uppstod vid frihetsberövandet kan vara kopplade till tidigare erfarenheter. Dessa erfarenheter kan ha lagrats i jaget ”Me” del av Margareta och kan ha påverkat hennes handlande i situationen samt tolkningen av den. Hennes oro för sin sons välbefinnande kan återigen ha aktiverats genom situationen, där ”Me”- delen reagerat utifrån Margaretas tidigare

erfarenhet och kunskap. Detta kan ha förstärkt hennes känsloupplevelse. Hennes tidigare erfarenheter kan ses som en del av situations subjektiva aspekt vilket alltid måste tas i beaktande när förståelse för individers handlingar vill nås genom den symboliska interaktionismen (Troost & Levin, 1996).

En tydlig skillnad mellan intervjupersonerna kan förklaras genom att den sociala miljön i Lisas fall var helt annorlunda än för de andra intervjupersonerna. I kontrast upplevde Lisa en stor befrielse när hennes man blev frihetsberövad. Denna känsloupplevelse avspeglar en subjektiv sida av situationen och relaterar till hennes sociala miljö. Lisa uttrycker själv att det ofta var mycket stress och kaos att leva i en kriminell värld. I detta fall finns det anledning att argumentera för att frihetsberövandet bidrog till avbrott i kaoset. För även om både Anna och Margareta hade viss kunskap om sina anhöriga kriminella aktiviteter befann de sig själva inte i den miljön utan stod utanför.

7.1.2 Praktiska omställningar och ekonomiska förutsättningar

De praktiska omställningarna och ekonomiska förutsättningarna för de anhöriga skiljde sig även åt. Man se att typen av relationen spelar in då tre av intervjupersonerna hade ett sambo- eller äktenskapsförhållande med den frihetsberövade. I två av fallen fanns det även barn inblandade. Resultaten visar även att de ekonomiska förutsättningarna för familjen spelade roll då Lena kunde behålla sitt dåvarande boende. Hon säger att hon inte upplevde sig begränsad i livet på grund av hennes mans frihetsberövande mer än tidsmässigt då hon blev ensamstående med tre barn.

Lenas upplevelser skiljer sig från Annas och Lisas då de båda fick ekonomiska problem som ett resultat av frihetsberövandet. Liksom tidigare forskning, (Wildeman & Western, 2010) visar detta på att mindre resursstarka familjer påfrestras mer av en familjemedlems frihetsberövande. Den praktiska biten kan medföra en stress och oro för framtiden. Enligt teorin om coping (Brattberg, 2008), kan känslan av bristande kontroll påverka en individs handlingar, vilket kan ha att påverka sätten som intervjupersonerna handskades med situationen. Dock faller en validering av denna förutsättning i detta första skede då vidare analys av coping, stöd och skam behöver göras vilket följer i den senare delen av analysen.

7.1.3 Social påverkan

Margareta upplevde att hennes sociala liv påverkades mycket på grund av att hon inte pratade med någon om vad som skett. Ett sätt att hantera ett stigma på är att dra sig undan sociala kontakter (Goffman, 2011), vilket Margaretas tystnad kan tala för. Goffman (2011) menar att det finns en rädsla inom individen för hur denne ska tas emot av andra och skapar en osäkerhet som kan vara stressande för

individens där en isolering, så väl känslomässig som social, kan följa. Ett exempel på detta kan finnas i Margaretas val av att inte berätta för omgivningen om sin situation. Hon uttryckte själv att hon inte trodde att omgivningen skulle förstå hennes situation och det säger hon vara en av anledningarna till varför hon valde att inte berätta.

Lena upplevde ingen social påverkan mer än att den praktiska omställningen som frihetsberövandet innebar för henne då hon blev ensamstående med tre barn. Vilket hindrade henne att vara spontan och att hon emellanåt kände sig instängd.

Lisa säger själv att den värld hon levde i bidrog till att hennes situation kändes naturlig då hon endast umgicks med kriminella och aktiva missbrukare. I Lisas fall gör den sociala omgivningen sig gällande, där gruppens sociala normer anger regler för beteende och uppförande (Baier & Svensson, 2009). Detta skyddade Lisa emot eventuella möten med andra där stigma eller skam skulle kunna bidra till att hennes sociala liv påverkades.

7.1.4 Inre påverkan, självbild och förändrade värderingar

En individuell förutsättning som skiljer sig från övriga intervjupersoner är Lenas okunskap om hennes mans kriminella aktiviteter. Hennes före detta mans svek emot henne uppdagades vid frihetsberövandet vilket Lena menar har varit det svåraste att hantera känslomässigt. Det kan ha påverkat hennes sätt att handla. Hon säger (så som presenterat ovan) att hon är uppvuxen med uppfattningen;

"[...]att man kan egentligen bara lita på sig själv"(Lena).

Detta indikerar på en uppfattning som kan påverka "Me"- delen i Lena, då man (Trost & Levin, 1996) menar att den delen av jaget grundläggs i barndomen. Sveket kan då ha aktualiserat denna internaliserade norm och påverkat hennes val att hantera situationen, som en försvarsmekanism för situationer med hög stressfaktor. Hennes syn på sig själv som en stark människa som klarar det mesta hon ställs inför är även det en internalisering som har styrt hennes handlingar och som kan ses som en subjektiv aspekt av situationen.

Lisa men även Margareta upplevde en bristande tillit till rättsväsendet då de erfar att det många gånger inte fungerat på ett rätt och riktigt sätt. Till skillnad från Lisa och Margareta hade Lena en kontaktperson som hela tiden fanns tillgänglig för stöd. Lisa och Margaretas negativa erfarenheter från rättsväsendet kan lagras i deras "jag" och, med referens till teorin om symbolisk interaktionism (Trost & Levin, 1996), påverka deras eventuella framtida möte med rättsväsendet. Eftersom teorin förklarar hur en individs jag är uppbyggt och vilka delar som spelar in i en individs handlande ("I") samt deras mentala processer ("Me"). En känsla av stigmatisering uppfattas i Lisas berättelse då hon säger (så som även presenterat ovan):

”De anser att du tillhör en viss typ av klientel av människor.[...] Känslan hos mig är lite att vi inte har rätt att använda oss av ett rättssystem[...].”

Goffman (2011) behandlar just den diskrepans som kan ske mellan en individ virtuella sociala identitet och den faktiska sociala identitet som citatet ovan är ett exempel på. Han menar att det är i sådana situationer som en stigmatisering sker. Citatet tar upp en stigmatisering med inslag av diskriminering vilket inte är ett av uppsatsen fokus. Men Lisas upplevelse av interaktionen med rättsväsendet pekar på att hon har en känsla av att vara stigmatiserad. Hon gör här vad som kallas för ett rollövertagande till ”den generaliserade andre”, då hon pratar om rättsväsendet och inte en enskild person. I rollövertagandet så sker en negativ projektion, då hon upplever en känsla av att uppfattas som mindre värd. Att en individs tidigare erfarenheter påverkar individens handlingar i ett senare skede är inte den enda anledningen till varför detta tas upp. Det måste även finnas en medvetenhet om den styrka ”Me”- delen har i sin inverkan för att fullständigt kunna förstå stigmatiseringsprocessen. Hennes erfarenheter av rättsväsendet från barndomen kan ha bidragit till den negativa spegling som hon gör i rollövertagandet.

7.2 Coping

Coping grundläggs i barndom och uppväxt (Brattberg, 2008) vilket intervjuvärderna även talar för. Lisas produktiva respons visar på ett inlärt beteende då hon själv uttrycker att hon reagerade automatiskt. Även Margareta menar att hennes slutenhet kan förklaras med hennes uppväxt.

7.2.1 Aktiv coping

Alla intervjuvärderna utom Margareta har *initialt* gjort ett aktiv medvetet sökande i stödfunktioner vilket innebär att deras handlingar och sätt att möta situationen kan ses som aktiv coping. Aktiv coping handlar om ett tankesätt eller handling som medvetet används för att reducera stress (Brattberg, 2008). Stödet intervjuvärderna erhöll visar på att handlingen om att söka stöd bidrog till denna stressreducering. Stödet som erhöles skiljde sig dock mellan intervjuvärderna och kommer att analyseras vidare i nästa sektion.

Den som har använt sig av mest aktiv coping är Lena, vilket kan ha medfört att hon på ett plan klarat sig igenom situation bättre än de andra. Till skillnad från de andra valde hon att tidigt berätta för människor i hennes omgivning, om sin situation. Hon fokuserade på frågor som hon kunde få svar på samt saker som hon kunde påverka. Med bakgrund till vad Brattberg (2008) säger gällande känslan av kontroll och vilken positiv inverkan som detta har på en individ så finns det anledning att dra slutsatsen om att Lenas sätt att hantera situationen har hjälpt

henne igenom krisen på ett bra sätt. Detta bekräftar även resultat som redogjorts för kapitel fyra där Miller och Kaiser (2001) lägger fram betydelsen av ett adaptivt förhållningssätt till en stressrelaterad situation.

Lena sökte även kunskap för att kunna förstå sig själv bättre vilket gav en känsla av kontroll och förutsägande. Brattberg (2008) menar att när människor inte kan erhålla primär kontroll över en situation så kan detta kompenseras genom att söka stöd i andra människor. Lena har genom sitt aktiva copingssätt fått mycket stöd från olika håll. Det kan, tillsammans med hennes flexibla, verklighetsanpassade och framåtriktade tankesätt ha bidragit till att hennes stressnivå blivit betydligt lägre än hos de andra. Hon har även fyllt på med energi genom att träna och fortsätta med sin vardag med fokus på barn och arbete. En känsla av kontroll kan uppnås genom fokus på saker som kan påverkas (Brattberg, 2008). Genom att vara öppen om sin situation har hon även motverkat skam som är en av stigmatiseringens mekanismer, då skammen i relation till stigmat kan göra så att en människa drar sig undan från sociala relationer för att reducera stress (Goffman, 2011). Öppenheten bidrar till att individen kan visa sitt sanna ”jag” som då leder till större självacceptans (Pachankis, 2007), vilket kan vara fallet för Lena.

7.2.2 Passiv coping

Margareta sökte stöd i ett mycket senare skede vilket kan ha påverkat hennes sätt att klara av den stressfyllda situationen. Hon berättar själv att hon slöt sig och inte talade med någon. Lisa säger att hon har svårt att minnas hur hon hanterade sin situation på grund av att hennes missbruk accelererade vid denna tidpunkt. Detta är exempel på (se Brattberg & Lazarus), passiv coping som hindrar individen att uppleva en stressreducering. Brattberg (2008) menar även att en copingstrategi kan vara bra på kort sikt för ändamålet men på lång sikt vara förödande, vilket Lisas missbruk är ett exempel på då hon ökade sin drogkonsumtion för att kunna hantera den stressfyllda situationen. Hennes ökade drogkonsumtion kan återkopplas till den stress som Lisa upplevde i relation till sin nya ekonomiska situation.

Då man menar att en människas copingförmåga anläggs i barndomen (Brattberg, 2005) så kan en förklaring till Margaretas, Lisas och Lenas copingstrategier ges. Margareta och Lisa uppgav vid intervjutillfället att de uppfattade vissa beteende som inlärd. Lenas självbild som grundlades i barndomen har även bidragit till hennes sätt att möta situationen. Lisas initiala produktiva respons på sin mans frihetsberövande kan återkopplas till hennes barndom då hennes mamma även levde med en kriminell man där fängelsevistelser och rättsväsendet ofta var närvarande. Hennes tidigare erfarenheter påverkade henne sätt att agera. Margaretas reaktion att sluta sig och inte berätta kan, med bakgrund i ovanstående förklaring av begreppet coping, förklaras genom hennes uppväxt i en familj med missbruksproblematik. Dessa aspekter visar på att copingförmågan finns i en

individu jag, i dennes ”Me” del, vilket medför att dessa många gånger analyseras tillsammans. I Margaretas fall finns det dock en stor närvaro av skam som kan ha påverkat, vilket motverkar fastställandet av det kausala sambandet mellan ”Me” och copingförmåga. För att detta ska kunna göras behöver skammen analyseras vidare, vilket sker i nästa sektion.

7.3 Stöd

7.3.1 Familj och socialt stöd

Anna fann tidigt stöd hos sin familj som hon upplevde hjälpte henne mycket och ”höll henne uppe”. Även Lisa och Lena uttryckte detta då de berättade att familjestödet varit vitalt för deras välbefinnande genom processen. Då Margareta inte sökte stöd förrän långt senare, kan det bidra till en förklaring av den tydliga skillnad som gör sig gällande i relation till de andra intervjupersonerna. När hon sedan sökte stöd och styrka genom healing och vänner så fann hon att det hjälpte henne mycket. Tillgången till stöd påverkar en människas sätt att hantera en stressfylld situation eller livskris, och Goffman (2011) anser att stöd är betydelsefull i situationer då en individ upplever osäkerhet, stress och ångest på grund av en diskrepans i individens ”jag”. Detta stöd kan bestå av att finna andra människor som godtar individen så som han eller hon är. Stödet påverkar då individens självbild genom att motverkar den skam som Goffman (2011) menar kan uppstå i diskrepansen mellan individens virtuella sociala identitet och den faktiska sociala identiteten.

7.3.2 Myndighet och organisations stöd

Lena är den som haft tillgång till mest stöd, vilket hon fått både genom egna ansträngningar, sitt arbete, men även genom myndigheter. Tulltjänstemannen som var hennes kontaktperson gav henne den praktiska informationen som hon behövde vilket påverkade hennes känsla av kontroll. Hans kunskap om det rättsliga förfarandet och omtanke bidrog till att Lenas förmåga till coping stärktes genom att utgöra en trygghetsfaktor. På så vis gav det Lena kunskap som bidrog till att hon upplevde en mindre kontrollförlust. Samtalen på företagshälsan gav henne kunskap om sig själv och vilka olika hanteringssätt som gagnade både henne, hennes barn och situationen. Även detta gav henne en känsla av kontroll som således bidrog till att hennes copingförmåga stärktes och samtidigt reducerade hennes ångest och oro. Dessa resurser kan ha inverkat på Lenas tankesätt och gjort det mer flexibelt och ändamålsenligt vilket bidrog till hur hon tog sig an situationen.

Lisa sa att hon erfor ett stort stöd från BUP vilket medförde att hon på ett sätt kunde återfå en del av den förlorade kontrollen över situationen, då stödet bidrog till att hon kunde fokusera på sin dotter och hennes roll som mamma och samtidigt distrahera sig från kaoset. Hon uttryckte (så som även presenterats ovan):

”[j]ag kunde fokusera mer på min dotter än på själva kaoset, att jag kunde fokusera mer på henne och ge henne det hon behövde och någonstans hitta fokus i det” (Lisa).

Här kan stödet ses som den inverkan som kan göras på Lisas ”I”, där hon lär sig nya sätt att hantera situationen vilket även bidrar till en utveckling i hennes jag då dessa erfarenheter lagras i hennes ”Me”.

Liknande upplevelser gör sig gällande i Lenas fall då hon uttryckte att det fokus hon lade på vardagen hjälpte henne väsentligt. Här blir kopplingen mellan coping och stöd tydlig då det ena påverkar det andra. I Lena och Lisas fall blev stödet en sorts coping för dem. Det som blir tydligt är att coping och stöd ofta är sammanvävda då positivt stöd bidrar till att öka copingförmågan och att söka stöd är en del av copingförmågan.

7.4 Skam

7.4.1 Skam med ursprung i normer - ”Den generaliserade andre”.

Inledningsvis så fanns det hos Anna en skam som skapade en föreställning om att skam alltid var närvarande gällande anhöriga till frihetsberövade, då hennes svar visade på en stark skamkänsla gentemot sin omgivning. Hon förklarade ursprunget till sin skam med valet av partner som inte ansågs kunna skilja på rätt och fel. Här blir det tydligt hur hon speglar sitt val av partner i relation till ”den generaliserade andre” som avser sociala normer om rätt och fel. Detta innebär att det då finns en uppfattning om vad rätt och fel är, vilket hon relaterar sitt val samt situationen till. Som tidigare togs upp gör hon det som Scheff (2000) menar skapar skam, där hon applicerar en negativ bild av sig själv utifrån någon annans synvinkel vilket medför att skam uppstår. Då rättsliga normer ofta är internaliserade i individer så finns här ett relaterande till detta som skapar en diskrepans mellan hennes virtuella sociala identitet och hennes faktiska sociala identitet, och skam uppstår. Skammen kan även ses som en latent verkning av rätten då denna uppstår i relation till de samhälleliga normer som rätten har skapat genom sin funktion i samhället men detta kan dock inte generaliseras på grund av studiens begränsande antal intervjupersoner.

I Lenas fall kan hennes copingstrategi, i form av hennes tankesätt, förklara skammens frånvaro:

”Men för dem är detta en skam. Och det är en skam för oss allihopa och jag ser det inte så, för vi har inte gjort något fel. Så det är ingen skam för oss och det är ingen skam för dem”.

Här gjorde Lena ett rollövertagande till sin omgivning men till skillnad från Anna så sker speglingen inte på ett negativt sätt vilket således motverkar den diskrepans i hennes jag som annars skulle uppstå och skapa skam. Lisa upplevde heller ingen uttalad skam vilket kan förklaras genom den sociala miljö hon befann sig i. Hon uttrycker att hennes dotter upplever en större skam än vad hon gjorde som barn vilket kan förklaras med hur den sociala miljön har sett ut för dem båda, då Lisa och hennes dotter idag inte lever i en kriminell värld men fortfarande påverkas av dotterns far som är kriminell.

7.4.2 Skam med ursprung i tidigare erfarenheter - ”Me”.

Margaretas sätt att hantera situationen har en stark koppling till begreppet skam, då tidigare analys av coping kan relateras till hennes uppväxt. Margareta berättade själv att hon upptäckt att hon bär på ett socialt arv som består av rädsla och skam som hon själv såg som förklaring till sitt slutna beteende. Här finns det olika aspekter som spelar in då tidigare erfarenheter som Margareta har gjort har påverkat ”Me” delen i hennes jag genom hur hon tolkade situationen och hur hon hanterade den. Medan skammen i Anna tydligt uppstod i relation till sin omgivning, så kan skammen uppstå genom Margaretas tidigare erfarenheter som då även styr hennes sätt att handla samt hennes copingförmåga. Då det inte framgår av intervju svaren vilken uppväxt Anna har haft kan inte ett uteslutande av tidigare erfarenheters påverkan göras. Men skillnaden som tydliggörs här visar på att skammen kan uppstå antingen i relation till ett rollövertagande av ”den generaliserade andre” (normer, omgivningen) eller inom en individ i dennes relaterande till den del av jaget som ”me” (tidigare erfarenheter) utgör. Alla dessa bitar påverkar intervju personernas sätt att handla på olika vis. Till skillnad från Anna och Margareta så har inte skam varit fullt så närvarande i Lena och Lisas fall.

Goffman (2011) beskriver hur stigmatiseringen kan sprida sig i vågor och menar att det finns olika reaktioner från den som berörs, genom att helt ingå i den stigmatiserades värld eller att bryta den koppling som finns. Med bakgrund till detta så finns det anledning att anta att Lena och Lisas fall innefattar dessa två olika reaktioner som då bidragit till att skam eller känslan av ett stigma har distanserats. Genom att Lena tidigt valde att ansöka om skilsmässa så har hon då brutit den starkaste kopplingen till stigmat medans Lisa gick in i en värld där dess sociala normer återspeglade hennes sätt att leva och fick henne att känna tillhörighet. Lisa berättar senare i intervjun att hennes bild av hennes liv har förändrats sedan hon valde att sluta missbruka och leva ett nyktert liv. Detta är ett tydligt exempel på hur den sociala miljön påverkar hur en människa reflekterar över sig själv och sitt liv i relation till de normer som hör till den kontexten.

7.4.3 Rättens latenta verkningar

Som resultat och analys har visat på så påverkas livssituationen för dessa anhöriga på många olika vis. Inga av dessa konsekvenser kan ses som åsyftade verkningar eller manifesterade funktioner av rätten. Praktiska omställningar och ekonomiska förhållanden är det som kan ses som en direkt konsekvens av frihetsberövandet och kan då även ses som latenta verkningar av rätten och dess utförande. Det blir dock svårt att utesluta om detta är konsekvenser av att ha en anhörig som bryter mot lagen eller om skulden kan läggas på rättens agerande. Känsloerna och den psykiska påverkan kan även ses som latenta verkningar då den separation som frihetsberövandet innebär för den anhörige medför känslor som oro, sorg och ilska vilket även behöver lyftas fram. Det finns dock andra faktorer som spelar in så som social miljö och andra livsförhållanden vilket således bidrar till att ett kausalt samband är svårt att uppnå. Skam är emellertid en kategori som kan ses som mer intressant utifrån frågan om latenta verkningar. Denna kan uppstå utifrån de rättsliga normernas funktion i samhället och hur de påverkar individer när de relaterar till dessa. Då skammen är en av stigmatiseringens mekanismer kan det vara av vikt att lyfta fram denna aspekt i relation till uppsatsens frågeställningar, det är dock hur individen handskas med denna skam som avgör om en stigmatisering uppstår eller ej.

8 Sammanfattande diskussion

Mina resultat samt analys har visat på att en stigmatisering av anhöriga inte uppstår som en direkt konsekvens av fängelsedom. Den inre stigmatiseringsprocess som jag ämnat undersöka kan inte sägas vara en latent verkning av rätten. Som Goffman (2011) uttrycker i sin bok om stigma så är ämnet som undersöks här i huvudsak inte en diskussion om ett specifikt kännetecken utan en diskussion om relationer och relaterande. Hur en individs relaterande ser ut när det sker till sig själv och sin omvärld är vad som kan förtälja om en stigmatisering riskerar att uppstå. Det även beroende av andra människors relaterande. Jag menar dock att stigmatisering kan motverkas genom att påverka hur detta relaterande sker.

Stigmatiseringsprocessen påverkas av många olika faktorer men även av relationen mellan dessa. En första anblick kanske talar för att de anhöriga är stigmatiserade men resultat och analys visar på att situationen är mer komplex än så. De faktorer som påverkar processen är; individuella förutsättningar, copingförmåga, stöd samt skam, dessa verkar var för sig men även tillsammans. Vad jag fann i tidigare forskning om målgruppen bidrog till valet av att använda de individuella förutsättningarna för att utforska den subjektiva aspekten av situationen. Detta gjordes för att förstå vilka skillnader som skulle kunna påverka den. Det visade sig att dessa förutsättningar inverkade på hur den direkta konsekvensen av frihetsberövandet artade sig för de anhöriga. Exempel på individuella förutsättningar var; ekonomiska förutsättningar, självbild och känslor. Dessa faktorer påverkade i sin tur vad situationen skulle innebära för dem men även hur de skulle handskas med den. Det framgick av analysen att det även fanns skillnader i intervjupersonernas copingstrategier samt deras copingförmåga, Dessa skillnader påverkade situationen ytterligare.

Det blir även tydligt att intervjupersonernas copingförmåga påverkar hur stora konsekvenser blev till följd av frihetsberövandet. Analysen påvisar att aktiv coping, så som öppenhet och att söka stöd, var förebyggande av skam. Betydelsen av aktiv coping gör sig gällande då skammen är en av stigmatiseringens mekanismer och uppstår i en individ när denne jämför sig själv med andra på ett negativt sätt. Skammen kan även aktiveras genom tidigare upplevelser i livet där skam varit närvarande. Vilket kan leda till att handlingar styrs av inlärd beteende som finns lagrade i "Me"-delen i individen. I kapitlet tre och fyra så påvisas det att barn med frihetsberövade föräldrar är stigmatiserade och att de ofta upplever skam. I motsats till detta finns studier (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003) som menar att barns förmåga att anpassa sig till sin nya situation står i relation till den kvarvarande förälders personliga resurser. Jag anser att det kan återknytas till min

studie då resultat och analys kan tala för att copingförmågan kan grundläggas i barndomen och under uppväxten och att föräldrarna har ett stort inflytande på sina barn. Detta bekräftar även begreppets teoretiska bakgrund. Om barn lär sig att skämmas redan från barnsben kommer den skammen att leva kvar och påverka deras sätt att hantera svårigheter senare i livet. Skammen uppstår inom en individ i sitt relaterande till omvärlden och de normer som finns i den sociala kontext som de befinner sig i. Diskrepansen mellan den virtuella sociala identiteten och den faktiska sociala identiteten är roten till skam och upplevs inifrån. Med andra ord uppstår skam utifrån en individ självbild men genom att få rätt stöd där individen får stärka sin självbild så stärks automatiskt individens copingförmåga. Stödet som intervjupersoner fick utgjorde en positiv inverkan och ska således ses som en viktig del för dessa anhöriga, vilket även bekräftar Goffmans (2011) syn på stöd och skam. Detta svarar även på uppsatsens underfråga gällande betydelsen av stöd.

Kategorin skam medförde även intressanta fynd som behöver utforskas allt mer då denna kan uppstå när en individ gör ett rollövertagande till ”generaliserade andre” som här utgörs av de normer som finns i individens sociala miljö. Utifrån resultat och analys finns det en möjlighet att påstå att denna skam kan uppstå i rättens funktion i samhället då denna även påverkar de samhälleliga normerna och kan således ses som en latent verkning och kanske till och med en dysfunktion. Ett fastställande av detta kan inte göras på grund av studiens begränsade antal intervjupersoner men kan vara en fråga för vidare forskning. Jag blev väl medveten om att skam på något vis alltid var närvarande och berördes vid alla intervjutillfällen på olika vis. Och då skam är en av stigmatiseringens mekanismer så anser jag att det är av vikt att undersöka denna fråga vidare.

Även om copingförmågan utvecklas på ett mindre positivt vis under uppväxten och barndomen kan hjälp i situationen stärka den, genom att bistå med en positiv influens som kan skapa en förändring av den. Copingförmågan kan inte heller skiljas från individens jag, då den är så nära sammankopplad med jagets ”Me”-del och utgör en stor del av en individs självbild.

Då studie även handlar om rättsliga normer som vidare utgör samhälleliga normer så kan det tryck som dessa människor utsätts för vara enormt och allt som den människan består av kommer att avgöra hur väl de tar sig an detta tryck. Dessa anhöriga uppmärksammas inte i lagen och anledningen till detta kan jag bara spekulera i men att de behöver samhällets stöd i sin situation finns det inga tvivel om. För människor som inte har en fungerande copingförmåga kan denna brist på stöd medföra att dessa människor hamnar i utanförskap som i sin tur kan leda till stigmatisering. På så vis kan det antas att samhället utgör en del i att skapa detta utanförskap.

Det står klart att dessa personer påverkas av rättens agerande på många olika mindre positiva sätt. Då rättens agerande har som syfte att skydda sina medborgare finns det ett starkt argument för att de anhöriga, som i förlängningen,

även drabbas bör uppmärksammas mer. Då min studie inte innefattar anhöriga som har en bestående relation med någon som är frihetsberövad anser jag att det är av intresse att studera hur dessa personer upplever sin situation i relation till rådande normer i sin sociala miljö. Huruvida biologiska band mellan människor spelar in i en utvärdering av situationen är även det ett förslag till vidare forskning. Men även frågan om hur rättsväsendet ser på dessa anhöriga och om det finns en medvetenhet där om hur rättens agerande kan påverka anhöriga till frihetsberövade.

8.1 Slutkommentar

Personerna jag träffade och som delade med sig av sin historia till mig har jag stor respekt för. De har genomgått en mycket påfrestande livssituation där det visats sig att de varit tvungna att använda sig av alla tänkbara resurser de funnit i sig själva, både på gott och ont. De har överlevt och tagit sig igenom situationen på olika sätt men mår idag bra. Jag anser att samhället men även rättsväsendet har en skyldighet att uppmärksamma dessa personer tidigt då det visat sig att stöd under denna period är väsentlig för hur väl de tar sig igenom tiden. Dessa anhöriga ska inte behöva bära det ok som jag uppfattade hos vissa, det är inte dessa personer som begått brottet som leder till frihetsberövandet, och de bör skyddas från de konsekvenser som straffet innebär för dem. Dessa anhöriga ingår även de, i den samhällsenhet som rättsväsendet har som syfte att skydda. Skammen som även gör sig gällande kan endast motverkas och *ska* motverkas genom öppenhet och mycket stöd, någonting som samhället bör bistå med.

9 Referenser

Litteratur:

- Baier, Matthias & Svensson, Måns (2009). *Om normer*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Björkhagen Turesson, Annelie (2009). *Mor i fängelse: mödrar och barn berättar: en analys av ungdomars resiliensprocess*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet
- Brattberg, Gunilla (2008). *Att hantera det ohanterbara: om coping*. Stockholm: Värkstaden
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Goffman, Erving (2011). *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. 3. uppl. Stockholm: Norstedt
- Lantz, Annika (2007). *Intervjumetodik*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lazarus, Richard S. & Folkman, Susan (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer
- Mathiesen, Thomas (2005). *Rätten i samhället: [en introduktion till rättssociologin]*. Lund: Studentlitteratur
- Ritzer, George (1996). *Sociological theory*. 4. ed. New York: McGraw-Hill
- Sarnecki, Jerzy (2010). *Brottsligheten och samhället*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Svensson, Kerstin (red.) (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Trost, Jan & Levin, Irene (1996). *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapliga artiklar:

- Arditti, Joyce A., Lambert-Shute, Jennifer, Joest Karen (2003). Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children I *Family Relations*, 52, 3, 195-204. Tillgänglig på internet: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/stable/10.2307/3700270?origin=api> [Hämtad:120305]
- Banti, A & Petridis, H (2011). *Min mörka hemlighet - en studie om vuxna barn till missbrukare*. Halmstad Högskola. Tillgänglig på internet: <http://www.uppsatser.se/upsats/930ccac04f/> [Hämtad: 120325]
- Miller, C, & Kaiser, C (2001) A Theoretical Perspective on Coping With Stigma, *Journal Of Social Issues*, 57, 73-92. Tillgänglig på internet: <http://onlinelibrary.wiley.com.ludwig.lub.lu.se/doi/10.1111/0022-4537.00202/abstract> [Hämtad: 120301]
- Pachankis, J, E (2007) The psychological implications of concealing a stigma: A cognitive-affective-behavioral model. *Psychological Bulletin*, 133, 328-345. Tillgänglig på internet: <http://psycnet.apa.org.ludwig.lub.lu.se/journals/bul/133/2/328> [Hämtad: 120212]
- Phillips, S & Gates, T (2011) A Conceptual Framework for Understanding the Stigmatization of Children of Incarcerated Parents', *Journal Of Child & Family Studies*, 20, 286-294, Tillgänglig på internet: <http://www.springerlink.com.ludwig.lub.lu.se/content/n10083q34238w281/> [Hämtad: 120220]
- Scheff, Thomas J. (2000). "Shame and the social bond: a sociological theory". I *Sociological Theory*, 18, 1, 84-99. Tillgänglig på internet: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/stable/10.2307/223283?origin=api> [Hämtad: 120303]
- Wildeman, C, & Western, B 2010, 'Incarceration in Fragile Families', *Future Of Children*, 20, 2, pp. 157-177, SocINDEX with Full Text, EBSCOhost, viewed 20 February 2012.

Offentliga tryck:

SOU 2005:54 (2005) Framtidens kriminalvård. Betänkande av kriminalvårdskommittén. Stockholm: Fritzes. Tillgänglig på Internet: <http://regeringen.se/sb/d/5073/a/46071>

Elektroniska källor:

Anonyma anhöriga till alkoholister (2012) <http://www.al-anon.se/> Besökt: 120423

Brottsförebygganderådet (2012) Tillgänglig på Internet: <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/statistik/kriminalvard.html>. Besökt 120220

Bryggan (2012) <http://www.bryggan.a.se/> Besökt: 111208, 120210

Kriminalvården (2012) <http://www.kriminalvarden.se/> Besökt: 120402, 120606

MeetUp (2012) Tillgänglig på Internet: <http://www.meetup.com/Support-Group-for-Families-of-Incarcerated-Loved-Ones/> Besökt:120510

Nationalencyklopedin (2012) <http://www.ne.se/> Besökt: 120606

Schizofreniförbundet (2012) <http://www.schizofreniforbundet.se/> Besökt: 120423

Vetenskapsrådet (2012) *Vetenskapsrådets föreskrifter och allmänna råd för VRFS 2012:1*

Etikprövning av forskning som avser människor. Tillgänglig på internet: <http://www.vr.se/download/18.7ef696713734483870280/VRFS+2012.1.pdf>

[Hämtad 120502]

Appendix 1

Följande intervjuguide användes för testintervjun.

Intervjuguide:

Statuera:

Tystnadslöfte och hantering av intervjumaterial.

Syfte med intervjun och studien är att skapa en förståelse för hur det är att vara anhörig till någon som blivit dömd till fängelse. Jag vill undersöka hur du har upplevt och uppfattat din situation och ditt liv under denna period. Vissa frågor kan besvaras med ja eller nej men jag ser gärna att du utvecklar ditt svar så mycket som du kan och känner är bekvämt för dig.

Svaren kommer endast att användas till denna C-uppsats och materialet kommer att förstöras efter det har analyserats. Din medverkan är helt frivillig och du kan välja att avbryta när du vill. All information jag får in kommer att behandlas konfidentiellt och allting är anonymt. När uppsatsen är färdig kommer den att finnas tillgänglig vid Lunds Universitet, men då har jag fingerat ditt namn och övriga uppgifter som kan återknytas till dig.

Vid frågor så får du gärna kontakta mig på telefon eller mail.

Sophie Nyman

0739343394

nymansophie@yahoo.se

Ålder:

Relation till den fängelsedomde:

Sysselsättning?

Före:

1. Hur såg ditt liv ut innan din partner/mamma/pappa/syskon/barn fick sin fängelsedom?
2. Hur såg er relation ut innan fängelsestraffet?
3. Hur reagerade du när du fick veta att din anhörige dömts till fängelse? Och vad kände du?
4. Hur hanterade du situationen och tiden efter fängelsedomen?
5. Har fängelsedomen påverkat dig psykiskt? Och i sådana fall hur:
6. Har fängelsedomen påverkat dig socialt? Och i sådana fall hur:

7. Har fängelsedomens påverkat dig ekonomiskt? Och i sådana fall hur:
8. Har era barn påverkats? I sådana fall hur? (om det finns barn med i bilden)
9. Finns det saker som varit lättare/svårare att hantera igenom det som hänt? I sådana fall vad/varför?
10. Har du haft stöd till hjälp under detta?
Om ja: Hur såg detta stödet ut och vem/vilka utgjorde detta stöd?
11. Vad har stödet betytt för dig?
12. Hur ser er relation ut idag?
13. Vilka erfarenheter har du fått/tar du med dig under denna tid?
14. Har du några frågor eller någonting du vill tillägga?

Appendix 2

Följande intervjuguide användes vid pilotintervjun.

Intervjuguide:

Statuera:

Tystnadslöfte och hantering av intervjumaterial.

Syfte med intervjun och studien är att skapa en förståelse för hur det är att vara anhörig till någon som blivit dömd till fängelse. Jag vill undersöka hur du har upplevt och uppfattat din situation och ditt liv under denna period. Vissa frågor kan besvaras med ja eller nej men jag ser gärna att du utvecklar ditt svar så mycket som du kan och känner är bekvämt för dig.

Svaren kommer endast att användas till denna C-uppsats och materialet kommer att förstöras efter det har analyserats. Din medverkan är helt frivillig och du kan välja att avbryta när du vill. All information jag får in kommer att behandlas konfidentiellt och allting är anonymt. När uppsatsen är färdig kommer den att finnas tillgänglig vid Lunds Universitet, men då har jag fingerat ditt namn och övriga uppgifter som kan återknytas till dig.

Vid frågor så får du gärna kontakta mig på telefon eller mail.

Sophie Nyman

0739343394

nymansophie@yahoo.se

Ålder:

Relation till den fängelsedomde:

Kan du berätta lite om dig själv och vad du gör? Sysselsättning m.m

1. Hur såg ditt liv ut innan din partner/mamma/pappa/syskon/barn fick sin fängelsedom?
2. Hur såg er relation ut innan fängelsedomen?
3. Hur reagerade du när du fick veta att din anhörige dömts till fängelse? Vilka känslor hade du?
4. Hur var tiden efter du fått vetskap om domen?
5. Har fängelsedomen påverkat din psykiska hälsa? Och i sådana fall hur: Ev. Ångest, depression.

6. Har fängelsedomens påverkat ditt sociala liv? Och i sådana fall hur: Umgänge med vänner, isolering etc
7. Har fängelsedomens påverkat dig ekonomiskt? Och i sådana fall hur?
8. Har din syn på dig själv förändrats av detta? Om ja, i sådana fall hur?
9. Vad har varit svårare att hantera igenom det som hänt? Varför?
10. Finns det någonting som du upplevt som positivt?
11. Har du hämtat styrka någonstans?
Om ja: Vad utgjorde den styrkan?
12. Vad har den styrkan betytt för dig?
13. Hur ser er relation ut idag?
14. Vilka lärdomar har du gjort om dig själv under denna tid som du tar med dig?
15. Vilka lärdomar har du gjort om livet under denna tid som du tar med dig?
16. Vad skulle du vilja säga till någon som hamnar i samma situation?
17. Har du några frågor eller någonting du själv vill tillägga?

Appendix 3

Följande intervjuguide användes för vid intervjutillfälle 3 och 4.

Intervjuguide:

Statuera:

Tystnadslöfte och hantering av intervjumaterial.

Syfte med intervjun och studien är att skapa en förståelse för hur det är att vara anhörig till någon som blivit dömd till fängelse. Jag vill undersöka hur du har upplevt och uppfattat din situation och ditt liv under denna period. Vissa frågor kan besvaras med ja eller nej men jag ser gärna att du utvecklar ditt svar så mycket som du kan och känner är bekvämt för dig.

Svaren kommer endast att användas till denna C-uppsats och materialet kommer att förstöras efter det har analyserats. Din medverkan är helt frivillig och du kan välja att avbryta när du vill. All information jag får in kommer att behandlas konfidentiellt och allting är anonymt. När uppsatsen är färdig kommer den att finnas tillgänglig vid Lunds Universitet, men då har jag fingerat ditt namn och övriga uppgifter som kan återknytas till dig.

Vid frågor så får du gärna kontakta mig på telefon eller mail.

Sophie Nyman

0739343394

nymansophie@yahoo.se

Ålder:

Relation till den fängelsedomde:

Kan du berätta lite om dig själv och vad du gör? Sysselsättning m.m

1. Hur såg ditt liv ut innan din partner/mamma/pappa/syskon/barn fick sin fängelsedom?
2. Hur såg er relation ut innan fängelsedomen?
3. Hur reagerade du när du fick veta att din anhörige dömts till fängelse? Vilka känslor hade du?
4. Hur var tiden efter du fått vetskap om domen?
5. Har fängelsedomen påverkat din psykiska hälsa? Och i sådana fall hur: Ev. Ångest, depression.

6. Har fängelsedomens påverkat ditt sociala liv? Och i sådana fall hur: Umgänge med vänner, isolering etc
7. Har fängelsedomens påverkat dig ekonomiskt? Och i sådana fall hur?
8. Har din syn på dig själv förändrats av detta? Om ja, i sådana fall hur?
9. Finns det någon del av ditt liv som har försvårats? Vilken och Varför?
10. Finns det någonting som du upplevt som positivt?
11. Har du fått stöd någonstans från?
Om ja: Vad utgjorde det stödet?
12. Vad har det stödet betytt för dig?
13. Hur ser er relation ut idag?
14. Har detta påverkat din syn på livet? Om ja, i så fall hur?
15. Vad skulle du vilja säga till någon som hamnar i samma situation?
16. Har du några frågor eller någonting du själv vill tillägga?

Appendix 4

Förklaringsfigur för stigmatiseringsprocessen (den inre upplevelsen)

